

በኦሮሚያ ክልል ትምህርት ቢሮ

**ለ11ኛ ክፍል ተማሪዎች የተዘጋጀ የሁለተኛ ወሰን-ትምህርት
የአጫጭርማስታወሻዎች እና የጥያቄዎች ስብስብ**

አዘጋጅ:- ሮማን ተስፋዬ ኩምሳ
e-mail: sifuroman@gmail.com

ሚያዚያ 2012 ዓ.ም

ይዘት	ገጽ
መግቢያ	4
ምዕራፍ ስድስት	5
ግጥም	5
6.1 የግጥም ምንነት እና አባይት ባህሪያት	5
6.2 የግጥም ባህሪያት	6
6.3 የግጥምና ዝርው ልዩነት	8
6.4 ግጥምን ወደ ዝርው የመለወጥ መመሪያ	8
ምዕራፍ ሰባት	15
አርበኝነት	15
7.1 የቋራው ካሳ	15
7.2 የንባብ ዓይነቶች	16
7.3 የንግግር አይነቶች	17
7.4 የዋቢ ፅሁፎች አደራደር ስርዓት	17
7.5 የግለ ታሪክ አፃፃፍ	19
7.6 የቃል ክፍሎች ሙያ	19
7.7 የግሶች እርባታ	20
ምዕራፍ ስምንት	24
ትውፊት	24
8.1 የስነቃል ተግባራት	26
8.2 የክርክር ዝግጅት እና አቀራረብ መመሪያ	27
ምዕራፍ ዘጠኝ	31
ስኬት	32
9.1 ታላቁ የሚዲያ ሰው	32
9.2 የውይይት ዝግጅት እና አቀራረብ	32
9.3 የቃለ መጠይቅ አዘገጃጀት እና አቀራረብ	33

ምዕራፍ አስር.....	37
ኪነ ጥበብ.....	37
10.1 የድራማ ጥበብ ሙያዊ ፅንሰ ሐሳቦች እና ስያሜዎች.....	37
10.2 የድራማ ሙያዊ ቃላት.....	39
በናሙናነት የተመረጡ መልመጃዎችና የክለሳ ጥያቄዎች መልስ.....	42

መግቢያ

ይህ የአጭር የማስታወሻዎች እና ጥያቄዎች ስብስብ በ2012ዓ.ም ሁለተኛ መንፈቅ አመት መርሀ ትምህርት፡ን፡የተማሪ መፅሀፍን፡የመምህሩ መምሪያ እና ልዩ ልዩ ማጣቀሻዎችን መሰረት አድርጎ የተዘጋጀ ነው። መማሪያ መፅሀፉ በአስር ምዕራፎች የተከፋፈለ ሲሆን ይህ ስብስብ የሁለተኛ መንፈቅ አመት ይዘትን ማለትም ከምዕራፍ ስድስት እስከ አስር ብቻ የያዘ ነው።

በዚህ ጽሁፍ ውስጥ የተማሪው መፅሀፍ ላይ የቀረቡ ይዘቶች አጫጭር ማስታወሻዎችና መልመጃዎች እንዲሁም ከይዘቶቹ የወጡ የክለሳ ጥያቄዎች የተካተቱ ሲሆን ለናሙናነት የተመረጡ መልመጃዎች እና የክለሳ ጥያቄዎች መልስም በመጨረሻ ላይ ተካቷል።

እያንዳንዱ ይዘትም የተማሪዎችን የቋንቋ ክህሎቶች፡የስነ ፅሁፍ እና ስነ ልሳን እውቀትን ለማዳበር የራሳቸው ድርሻ አላቸው።

በመጨረሻም ፅሁፉ ሲዘጋጅ ልዩ ልዩ ማጣቀሻዎችን መሰረት ያደረገ መሆኑን እንጠቁማን።

ምዕራፍ ስድስት

ግጥም

1.1 የግጥም ምንነት እና አባይት ባህሪያት

ግጥም ረዥም እድሜ ያስቆጠረ የስነ ፅሁፍ ዘርፍ ሲሆን የሰው ልጅ የዕህፈት ጥበብን ከመፍጠሩ በፊት በቃሉ ስንኝ እየደረደረ ከዜማ እያዋህደ ሀሳቡን ሲገልፅ ኖሯል።ይህ ቃላዊ ግጥም ወይም ስነቃል ሲባል የዚህ ምዕራፍ ትኩረት የሆነው ግን የተባፈውና ደራሲው በውል የሚታወቀው ግጥም ምንነትና ባህሪ ነው።

ስለ ግጥም ገጣሚ ሰይፉ መታፈሪያ «የተንገጠ ልብ» በሚል ግጥማቸው

ግጥም ከንፈር ነው ግጥም

ህይወትን የሚስም።

ገጣሚ ከንፈሩ

ካበባ እስከ ድንጋይ አፈሩ

ሁሉም የሴት ገላ ነው

ለሱ

ቢሻክርም መለስለሱ።...

ከላይ ከምንመለከተው ግጥም መልዕክት ለመረዳት እንደሚቻለው በህይወት ጉዞ ደስታና ሀዘነ፣ምኞትና ተስፋው፣ስኬትና ውድቀቱ የኑሮ ውጣ ውረድ አለ።እነዚህ ሁሉ የህይወት ገፅታዎች በገጣሚው ከንፈር ይዳሰሳሉ።እጅግ ውብ ከሆነው ባለቀለም አበባ እስከ ሚሻክረው ድንጋይና አፈር ድረስ።ይህ የህይወት ጉራማይሌ ነው የገጣሚን ስሜት ፈንቅሎ ፍቅሩን ቀስቅሶ አሏን ዳስሶ እንዲወጣለት የሚያስገድደው።እናም ገጣሚው በብዕሩ ሲያቀልም የህይወትን አይነተኛ ምስል ሲስል ይኖራል።

ግጥም የጠንካራ ስሜት ነፀብራቅ እንደመሆኑ ገጣሚው በጥልቅ የህይወትን ውስጣ ውስጥ በርብሮ አንድ እውነታ ላይ ይደርሳል።ከዚያ በኋላ በገጣሚው አንደበት እንደተመሰከረው ከእውነታ ጋር ይናገራል።መጻፍ መጻፍ ይለዋል፣ይዕፋል።ብዕሩን ደም ያስተፋል ወረቀቱን ያቀልማል።

የግጥምን ምንነት በአጭር ብያኔ መግለፅ ቢያዳግትም ከላይ ካየነው የፈንቃይነት ባህሪው በመነሳት ሲታይ ግጥም

- ከሌላው የፅሁፍ ቅርፅ ብልጫ ያለው የገጣሚ ጥልቅ ስሜት ገንፍሎ ሲወጣ

የሚከሰት

- የታላላቅ ስሜቶች ነውጥ መግለጫ መንገድ ነው። ማለት ይቻላል

የስነ ፅሁፍ መምህርና ሀያሊ ዘራው ግጥምን ሲገልፅ

«ስነ ግጥም አንድን ነገር ወይም ድርጊት አድምቆና አጉልቶ የማሳየት ሀሳብን አክርሮና አግዘፎ የማቅረብ ችሎታ ያለው በጥቂት ምርጥ ቃላት ብዙ ነገሮችን አምቆ የሚይዝና በሙዚቃዊ ቃናው የስሜት ህዋሳትን በቶሎ የሚነካ ለስሜት ቅርብነት ያለው ኪነጥበብ ነው።» በማለት ምንነቱን ከተግባር እና ባህሪው አኳያ ያስረዳል።

ግጥም ከሌሎች የስነ ፅሁፍ ዘርፎች የሚለይባቸው የራሱ ባህሪያት አሉት።

1.2 የግጥም ባህሪያት

1. ተጨባጭነት፡-የሚባለው የግጥም ባህሪ ከውስጡ በስተቀር አንፃር በዘወትሩ ፅሁፋዊ ቅርጽ(ዝርዝር) ለመግለፅ የሚያዳግቱ ስሜቶችን እና ገጠመኞችን በግጥም መተንፈስና አድማጭና አንባቢ ልብ እንዲላቸው ማድረግ ነው።

ምሳሌ፡-ጉዞ ነው መቀመጥ መቀመጥ ጉዞ ነው

ጊዜ ባቡር እኛ ተሳፋሪዎቹ አየሆነው...

(ሰይፉ መታፈሪያ፣ውስጠት 1981፣56)

ይህ ግጥም በቀላሉ ልንረዳው የማንችለውን ስንቀመጥ ከጊዜ ጋር እየተጓዝን መሆናችንን ተጨባጭ በማድረግ «የጊዜ ባቡር ይዞን ይነጉዳል እኛ ተሳፋሪዎች ነን» በማለት ሀሳቡን ተጨባጭ ለማድረግ ይረዳል።ይህ ሀሳብ በዝርዝር ቢገለፅ «ጊዜ ሳናውቅ የሚያልፍ አታላይ ነውና ላለመታለል ንቁ» ተብሎ ሊገለፅ ይችላል።ከሁለቱ ለስሜታችን የትኛው ቅርብና ተጨባጭ እንደሆነ ማስተዋል ይቻላል።

2. ምናባዊነት፡-ገጣሚ በስሜት ህዋሳቱ ማለትም በአይነ ህሊናው ያየውን፣በእዝነ ልቦናው የሰማውን ያሸተተውን እና የቀመሰውን በእደ ህሊናው የዳሰሰውን ሁሉ በቃላት አማካይነት በሚፈጥረው ሀይል በአንደበቱ ያወጣዋል በወረቀት ያቀልመዋል።ገጣሚ ይህን የሚያደርገው በራሱ ውስጥ የተሰማውን ሀሳብ ለማውጣት እንጂ በውስጡ ህሊናው የረቀቀውን ለአድማጭ እነሆ ለማለት አይመስልም።

እንደ ልቦለድ ያሉ ሌሎች የሥነ ፅሁፍ ዘርፎችም ምናባዊነት ቢታይባቸውም በግጥም የሚታየው ምናባዊነት ከሌሎች የስነፅሁፍ ዘርፎች የበለጠ ጥልቅ ነው።

3. እምቅነትና ቁጥብነት፡-

የግጥም እምቅነት እና ቁጥብነት ተደጋጋፊ ባህሪያት ናቸው።እምቅነት ብዙ አለማተት ወይም ዝርዝር ጉዳዮችን አለማንሳት ሲሆን

ቁጥብነት ጥቂት ቃላትን መጠቀሙ ነው።ቃላቱ ግን ልክ እንደ ፈንጂ ተበትነው በርካታ ሀሳቦች ለማስተላለፍ የሚችሉ መሆን አለባቸው።ከዚህ የግጥም ባህሪ የተነሳ አንድ ባለ ጥቂት ስንኝ ግጥም በዝርዝር ቢገለፅ በርካታ ገጾች ተፅፈው እንኳን ሀሳቡ ሙሉ ለሙሉ ላይገለፅ ይችላል።

ምሳሌ፡- ጎሣሣ ሥጋ

እልፍ ከሲታዎች ቀጥነው የሞገጉ

«ስጋችን የት ሄደ» ብለው ሲፈልጉ

በየሸንተረፍ በየጥጋጥጉ

አሥሠው አሥሠው በምድር በሰማይ

አገኙት ቦርጭ ሆኖ ባንድ ሰው ገላ ላይ።

(በእውቀቱ ስዩም፣ስብስብ ግጥሞች 2001፣17)

የዚህ ግጥም መልዕክቱ የትየለሌ(በጣም ብዙ) ነው።በገሀዱ አለም በርካታ ወፍራም እና ቀጭን ሰዎች አሉ።ገጣሚው በዚህ ዘወትር በምናየው እና አጠገባችን ባለ እውነት አማካይነት ያስተላለፈው መልእክት በዝርዝር ቢገለፅ በሀብታምና ደሀ፣በባለስልጣን እና ምንዝር፣በሀያላን አገራትና በማደግ ላይ ባሉ አገራት መካከል ወዳለው የተዛባ የመስጠት መቀበል ስርአት ተወስዶ መተርጎም እና መዘርዘር ይችላል።ይህ ሰፊ መልእክት በአምስት ስንኝ መጠቃለሉ የግጥምን እምቅነት እና ቁጥብነት ማሳያ ነው።

4. ሙዚቃዊነት፡-የሚፈጠረው ግጥም በተወሰነ የጊዜ ቆይታ የሚደጋገም ድምፅ ስላለው

ነው።ሙዚቃዊ ቃና የሚፈልቀው ከግጥሙ ቃላት ሀረጎችና የስንኞች ምጣኔ ነው።

ምሳሌ፡- ሲጎድል እያንኳኳ ግብር የጠየቀ

ማን ሊኖር እንደሆድ ክብሩን ያስጠበቀ።...

የግጥሙ ስንኞች የመጨረሻ ሆሄያት ተመሳሳይ ስለሆኑ ግጥሙ ሙዚቃዊ ቃና አለው።

5. ቃላት መረጣ፡- ግጥም እንደ ዝርዝር ወይም ስድ ፅሁፍ አንባቢ ያልተረዳውን ነገር

በማብራሪያ፣በምሳሌ አስደግፎ ማቅረብ ስለማይቻል በቦታው ገብተው ሀሳቡን በሚገባ ሊገልፁ የሚችሉ ምርጥ እና አቅም ያላቸው ቃላትን ይጠቀማል።ከላይ የዘረዘርናቸው የግጥም ባህሪያት መሰረታቸው ግጥም ምርጥ ቋንቋ(ቃላት) መጠቀሙ ነው።

1.3 የግጥምና ዝርው ልዩነት

የግጥም እና ዝርው(ስድ ፅሁፍን) መሰረታዊ ልዩነቶች በሚከተለው ሰንጠረዥ ተመልከቱ

ዝርው	ግጥም
<ul style="list-style-type: none"> • ቃላት በስርአት ተቀናጅተው ሀረግን ብሎም አረፍተ ነገርን ይመሰርታሉ። 	<ul style="list-style-type: none"> • ቃላትና ሀረጎች አድገው ስንኝ ያዋቅራሉ።
<ul style="list-style-type: none"> • ከሞላ ጎደል ለቋንቋ ሰዋሰው ይገዛል። 	<ul style="list-style-type: none"> • ለቋንቋ ሰዋሰው አይገዛም።
<ul style="list-style-type: none"> • አንድ አረፍተ ነገር ሲያልቅ ሌላ አረፍተ ነገር በተመሳሳይ መስመር ይፃፋል። 	<ul style="list-style-type: none"> • አንድ ስንኝ ሲያልቅ ተከታዩ ስንኝ በአዲስ መስመር ላይ ይሰፍራል።
<ul style="list-style-type: none"> • የተመረጡ ቃላት ቦታ የሚወሰነው በቋንቋው ስርአት ነው። 	<ul style="list-style-type: none"> • የተመረጡ ቃላት ቦታ የሚወሰነው በገጣሚው ነው።
<ul style="list-style-type: none"> • በአንቀፅ ይደረደራል። 	<ul style="list-style-type: none"> • በአንጓ(አርኬ) ይደረደራል።
<ul style="list-style-type: none"> • አዳዲስ ቃላትን ፈጥሮ የመጠቀም ሁኔታ በስፋት አይስተዋልም። 	<ul style="list-style-type: none"> • ገጣሚው ቃል የመፍጠር መብት አለው።
<ul style="list-style-type: none"> • በስፋት መደበኛ ቃላትን ይጠቀማል(በተለይ ኢ ልቦለድ) 	<ul style="list-style-type: none"> • መደበኛ ያልሆኑ ዘዬ መጥ፣የአራዳ እና የውጪ ቋንቋዎችን በስፋት ይጠቀማል።

ከላይ የዘረዘርናቸው ነጥቦች የግጥም እና ዝርው ልዩነቶች ሲሆኑ እነዚህ በቅርፅ፣በቋንቋ አጠቃቀምና በሰዋሰው አወቃቀር ልዩ ልዩ የሆኑ የፅሁፍ ቅርፆች የሚያመሳስላቸው ሁለቱም በአንድ ጉዳይ ላይ መልእክት ለማስተላለፍ መፃፋቸው ነው።

1.4 ግጥም ወደ ዝርው የመለወጥ መመሪያ

ግጥም እና ዝርው ሁለቱም ራሳቸውን የቻሉ የፅሁፍ ቅርፆች ሲሆኑ በግጥም የተፃፈን መልእክት ወደ ዝርው በመለወጥ ዋናውን ሀሳብ ሳያዛቡ ለአንባቢ ማቅረብ ይቻላል።ከዚህ በታች ግጥም ወደ ዝርው ሲለወጥ የምንከተለው መመሪያ ቀርቧል።

1. መልእክቱን በሙሉ እስክትረዱ ደጋግማችሁ አንብብ፤
2. ፍሬ ሀሳብን እየለያችሁ በማስታወሻ መዝግቡ፤

3. በማሳታወሻችሁ እየተመራችሁ አስተዋዕክ ንደፉ፤
4. አስተዋዕክውን መርምራችሁ ዋናና ንዑስ ሀሳቦችን ከለያችሁ በኋላ በሀሳብ የሚቀራረቡትን ባንድ ላይ መድቡ፤
5. ለየምድቡ አንድ መንደርደሪያ አረፍተ ነገር እና ዝርዝር አረፍተ ነገሮችን አዋቅሩ፤
6. ፅሁፋችሁ የሀሳብ አንድነት እንዲኖረው የአንቀጾቹንና በየአንቀጾቹ የአረፍተ ነገሮችን ተያያዝነት ጠብቁ፡፡ተያያዝነት በሁለት መንገድ ይጠበቃል፤
 - 6.1. በሀሳብ እንዲያያዙ በማድረግ፤
 - 6.2. በአያያዝ ቃላት እንዲያያዙ በማድረግ፤
7. አስፈላጊ ሲሆን የግጥሙን መልእክት የያዙ ስንኞችን በማስረጃነት ጥቀሱ፤
8. ጽሁፋችሁን ስትጨርሱ የፃፋችሁትን ረቂቅ ደጋግማችሁ በማንበብ አስተካክሉ፤
9. ግልፅና ቀላል ቋንቋ መጠቀምን አትዘንጉ፡፡

መልመጃዎች

ክፍል አንድ

3. ቀጥሎ በተማሪው መፅሀፍ ገፅ 109-110 ድረስ ገጣሚ ሲነሸጥ የሚለውን ግጥም ካነበባችሁ በኋላ የተከታዮቹን ቃላት አውዳዊ ፍቺ ስጡ

1. ተነሸጠ	6. በሹለት
2. የሚስም	7. መክነፍ
3. የሴት ገላ	8. ካፈር ቅጠሉ
4. ከተገኘበት	9. ሕያው
5. ዐይነ ልቦና	

የቃላት ፍቺ

ስለ ቃላት ፍቺ ሲነሳ በሁለት መልኩ ማየት ይቻላል፡፡አንደኛው በተመሳሳይ ንበት የተለያየ ፍቺ የሚሰጡ ቃላት እና ሁለተኛው ደግሞ በንበት ልዩነት ምክንያት የተለያየ ፍቺ የሚሰጡ ቃላት ናቸው፡፡

ቃላት በተመሳሳይ ንበት የፍቺ ልዩነት የሚያመጡት በአውድ ውስጥ ገብተው ሲገኙ በገቡበት ቦታ ምክንያት የሚያመጡት የፍቺ ልዩነት ነው፡፡

ለምሳሌ፡-ልል የሚለውን ቃል በተለያየ አውድ አስገብተን በተመሳሳይ ንበት የሚያመጣውን የፍቺ ልዩነት ስንመለከት

- እኔ ልል የነበረውን እሷ አለች፡፡(ልናገር)

- የቋጠርከው አልጠበቀም፤ልል ነው።ይህ ቃል በተመሳሳይ ንበት በፍፁም የማይገናኝ ልዩ ልዩ ትርጉም ያላቸው ሁለት ቃላት ሆኖ ሲያገለግል እናያለን።

ሌላው ስለ ቃላት ፍች የምናነሳው ነገር በንበት ልዩነት ምክንያት(ጠብቀውእና ላለልተው) ቃላት የተለያዩ ፍች ሲሰጡ ይስተዋላል።

ለምሳሌ፡- ቃል	ላልቶ	ጠብቆ
- አለ	ተናገረ	ይገኛል
- መወከል	ወክልና መስጠት	ወክልና መቀበል

ስለ ቃላት ፍች ሲነሳ የሚነሳ ሌላው ጉዳይ እማሬያዊ እና ፍካሬያዊ ፍች ነው።

እማሬያዊ ፍች፡- ማለት እድሜው ቋንቋን ለማወቅ የደረሰ ማንኛውም የቋንቋ ተናጋሪ የሚረዳው ግልፅ ወይም መዝገበ ቃላዊ የቃል ፍች ነው።

ምሳሌ፡- እናት-ወላጅ

እንጀራ-ከተለያየ እህል የሚሰራ የሚበላ ነገር

ጅብ -በጣም ጉልበተኛ የዱር አውሬ

ፍካሬያዊ ፍች፡- አንድ ቃል ከሌሎች ቃላት ጋር በመሰለፉ ምክንያት የሚያገኘው ሁሉም የቋንቋው ተናጋሪ በእኩል መጠን የማይረዳው የቃል ፍች ነው።

ምሳሌ፡-እናት-ደግ፣ሩህሩህ

እናጀራ- ስራ

ጅብ- ብዙ የሚበላ

- የቃላት ትክክለኛ ፍች የሚታወቀው በአረፍ ነገር ወይም በስንኝ ውስጥ ገብተው ሲገኙ ብቻ ነው።

ክፍል አምስት ስነ ልሳን

1. ለሚከተሉት ቃላት በምሳሌው መሰረት ተመሳይና ተቃራኒ ፍች ስጡ (የተማሪ መፅሀፍ ገፅ 121-122)

ቃል	ተመሳሳይ	ተቃራኒ
1. ረባ	በረከተ፣ ተባዛ	መከነ
2. ጉብታ		
3. አልቦ		
4. ሞገደኛ		
5. ተጣባ		

6. ተናቆረ
7. ተቀደሰ
8. ተኮራመተ
9. ተንዘረጠጠ
10. ጉች አለ

2. የሚከተሉት ቃላት ጠብቀው እና ላልተው የሚያመጡትን የፍቺ ልዩነት አመልክቱ
(የተማሪ መፅሀፍ ገፅ122)

ምሳሌ:-

ቃል	ሲላላ	ሲጠብቅ
1. ቢነሳ	በከለክል [ብኢንጃስካ]	ቢቀሰቀስ [ብኢንጃስካ]
2. መሳል		
3. አይከፋም		
4. አለቻቸው		
5. እንዳለ		
6. አዛባ		
7. አማት		

3. የሚከተሉትን ቃላት በምሳሌው መሰረት በድምፅልሳናዊ አፃፃፍ ተንትናችሁ ጻፉ።
ቃላቱ በመጥበቅ እና በመላላት ተነበው የፍቺ ልዩነት የሚያመጡ ከሆነ ይህንኑ በሁለት መንገድ በመተንተን አሳዩ

ምሳሌ፣

አያት [አይኣት] ሲላላ የአባት ወይም የእናት ወላጆች
 ሲጠብቅ -ተመለከታት

1. መጣል
2. መልስ
3. ጥያቄ
4. ተሰማው
5. ቆም ብላ

የተማሪ መፅሀፍ ገፅ 123-124 ላይ በተለያዩ ደራሲያን የተፃፉ አጫችር ግጥሞች አጫችር ግጥሞች ቀርበዋል።እያንዳንዳቸውን መርምራችሁ

ሀ. ግጥሞቹ የያዟቸውን የዘይቤ አይነቶች ፃፉ

ለ. ዘይቤዎቹ ለግጥሙ መልእክት መጉላት ያበረከቱትን ሚና በየግጥሞቹ በመለየት በፅሁፍ ማብራሪያ ስጡ

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ውስጥ በአጠቃላይ ያየናቸው ነጥቦች የግጥም ምንነት እና አበይት ባህሪያት፣የቃላት ፍቺ ማለትም በንብት ልዩነት እና በተመሳሳይ ንብት ቃላት የሚያመጡት የፍቺ ልዩነት እንዲሁም እማሬያዊ እና ፍካሬያዊ ፍቺን፣የግጥም እና ዝርዝር(ስድ ፅሁፍን) መሰረታዊ ልዩነቶች፣ግጥም ወደ ዝርዝር ሲቀየር የምንከተለው አብይ መመሪያ የመሳሰሉትን አይተናል።በተጨማሪም የግጥም ባህሪያት ተጨባጭነት፣ምናባዊነት፣መብረቃዊነት፣እምቅነትና ቁጥብነት፣እንዲሁም ቃላት መረጣ የሚሉትን አይተናል።እነዚህ ባህሪያት ግጥምን ከዝርዝር የሚለዩ መሆናቸውን ተመልክተናል።

ስለ ቃላት ባነሳንበት ርዕስ የአንድ ቃል ትክክለኛ ፍቺ የሚታወቀው በስንኝ ወይም በአረፍተ ነገር ውስጥ ገብቶ በሚያስገኘው ትርጉም መሆኑን አይተናል።

በመጨረሻም በተማሪ መፅሀፍ ላይ ያሉትን ግጥሞች በማንበብ በግጥሙ ውስጥ ያለውን ዘይቤያዊ አገላለጾች እንዲለዩ ለተማሪዎች ጥቆማ በመስጠት ምዕራፉን አጠቃለናል።

በተጨማሪም ከእኩንዳንዱ ይዘት የወጡ የክለሳ ጥያቄዎችን እና መልመጃዎችን ለተማሪዎች ተዘጋጅተዋል።

የክለሳ ጥያቄዎች

1. ከላይ የተሰጠውን ማብራሪያ መሰረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ

1. የህይወት ጉራማይሌ ገጣሚን ፈንቅሎ እንዲፅፍ ያደርገዋል።የተሰመረበት ቃል ፍቺ

ሀ. ውጣውረድ

ሐ. ልዩ ልዩ መልክ

ለ. አንድ ገፅታ

መ.ምቾት

2. ገጣሚ ከንፈሩ

ካበባ እስከ ድንጋይ አፈሩ

ሁሉም የሴት ገላ ነው

ለሱ

ቢሻክርም መለስለሱ።...የሚሉት ስንኞች ስለ ገጣሚ ምን ይነግሩናል?

ሀ. ውብ የህይወት ገፅታ ላይ ብቻ ማተኮሩን

ለ. የሴት ገላ የሚወድ መሆኑን

ሐ. እንደ ድንጋይ እና አፈር የሚጎረብጥ የህይወት መልክ መውደዱን

መ. ስለ ሁሉም የህይወት መልክ የሚዳስስ መሆኑን

3. ከሚከተሉት ሀሳቦች የትኛው ግጥምን ይመለከታል?

ሀ. ለቋንቋ ሰዋሰው ይገዛል።

ለ. መደበኛ ቃላትን በብዛት ይጠቀማል።

ሐ. ፍጥር ቃላትን የመጠቀም መብት አለው።

መ. ከአረፍተ ነገሮች ይገነባል።

4. በጥቂት ምርት ቃላት ብዙ ሃሳብን ማስተላለፍ መቻል ከግጥም ባህሪ የትኛውን ይመለከታል?

ሀ. ምናባዊነት

ሐ. እምቅነትና ቁጥብነት

ለ. ሙዚቃዊነት

መ. ተጨባጭነት

5. በቀላሉ ለመረዳት የምንቸገረውን ሀሳብ ለስሜታችን ቅርብ እንዲሆን የሚያደርግ የግጥም ባህሪ የቱ ነው?

ሀ. ምናባዊነት

ለ. ተጨባጭነት

ሐ. ቃላት መረጣ

መ. ቁጥብነት

6. በግጥም የተፃፈን ፅሁፍ ወደ ዝርዝር ለመለወጥ የመጀመሪያው ተግባር

ሀ. ዋናና ንዑስ ሀሳብን መለየት

ለ. ፍሬ ሀሳብን እስኪረዱ ድጋግም ማንበብ

ሐ. ግልፅና ቀላል ቋንቋ መጠቀም

መ. የሀሳብ አንድነትን መጠበቅ

7. ዘልቋል የሚለው ቃል ተዳርሷል የሚል ፍቺ እንዲኖረው የሚያደርገው የትኛው አረፍተ-ነገር ነው?

ሀ. ልጅ በትምህርቱ ዘልቋል

ሐ. ምስማሩ ወደ ውስጥ ዘልቋል

ለ. እንግዳው ወደውስጥ ዘልቋል

መ. ወሬው አገር ቤት ድረስ ዘልቋል።

8. እጁ በደም የተነከረ ሰው፣ ከህግ ቢያመልጥ እንኳ ከህሊና ወቀሳ ሊያመልጥ አይችልም። በዚህ ዓ/ነገር ውስጥ የተገለፀው ምን አይነት ሰው ነው?

ሀ. ወንጀል የሰራ

ለ. ደም የነካው

ሐ. ክፉ ሰው

መ. አካሉ የደማ

9. ያለ ንበት ልዩነት ሁለት ፍቺ ያለው ቃል የቱ ነው?

ሀ. ብል

ለ. ትል

ሐ. ልል

መ. ሁሉም

10.እንጀራ የሚለው ቃል በእማራያዊ ፍቺው የገባው በየትኛው አረፍተ ነገር ውስጥ ነው

ሀ. የዚህ ሰውዬ ጉዳይ በእንጀራዬ መጣ።

ለ. ሸክሙን ሳግዘው «እንጀራ ይውጣልህ» ብሎ መረቀኝ።

ሐ. በጠዋት ተነስቼ እንጀራ ጋርኩ።

መ. በእነርሱ ወሬ ከእንጀራው ተፈናቀለ።

11.አዛባ የሚለው ቃል ጠብቆ ሲነበብ በድምፅ ልሳናዊ አፃፃፍ እንዴት ይፃፋል

ሀ. [አዝዝአብብኣ]

ሐ. [አዝአበኣ]

ለ.[አዝዝአብኣ]

መ. [አዝአብብኣ]

12.ነገ ተዳክሜ እስክሆን በውስጥሽ፤

መሬት አደራሽን ዛሬ ልዝለልብሽ።በዚህ ግጥም አገልግሎት ላይ የዋለ ዘይቤ

ሀ. እንቶኔ

ለ.ሰውኛ

ሐ. አነፃፃሪ

መ.አያዎ

ምዕራፍ ሰባት

አርበኝነት

7.1 የቋራው ካሳ

በዚህ ምዕራፍ የቋራው ካሳ በሚል ርዕስ ምንባብ ቀርቧል። በተማሪ መዕሀፍ ከገጽ 129-133 ድረስ በቀረበው በዚህ ምንባብ ውስጥ ስለ አርበኝነት እና ስለቋራው ካሳ አጼ ቴዎድሮስ ታትቷል። ተማሪዎች ከዚህ ዕሁፍ መረጃን ለማግኘት ዕሁፉን በጋራ በጥልቅ ንባብ ሲያነቡ የመረዳት እንቅፋት ሊሆኑ የሚችሉ ቃላትና ሀረጎች ፍቺ እንደሚከተለው ቀርቧል።

ቃል

ፍቺ

- ለይስሙላ	ለይምስል
- አማት	የባል ወይም ሚስት ቤተሰብ
- ድል እየመቱ	እያሸነፉ
- የማይበገሩ	የማይሸነፉ
- ተቀብተው	ተሾመው
- እደ ጥበብ	እጅ ስራ
- ሎሌ	አገልጋይ
- በርሞሌ	ከአበባ ተቀምጦ የሚነጠር ሽቱ
- መሳፍንት	የነገስታት ልጆች
- በትረ መንግስት	የስልጣን ምልክት

መልመጃዎች

ክፍል አንድ

2. ከዚህ በታች ለቀረቡ ቃላት ከተሰጡት አማራጮች መካከል ቀጥተኛ ፍቺ የማይሆነውን ቃል ወይም ሀረግ ምረጡ።

1. መላ፣	ሀ. ዘዴ	ለ. ስልት	ሐ. መፍትሄ	መ. ብልሃት
2. ተቀናቀነ፣	ሀ. ተፎካከረ	ለ. ተሻኮተ	ሐ. ተቀያየመ	መ. ተጋፋ
3. ባዕድ ፣	ሀ. ስጋ ያልሆነ		ሐ. የማይታወቅ	
	ለ. የራስህ አካል ያልሆነ		መ. ዝምድና የሌለው	
4. በየነ፣	ሀ. ደነገገ	ለ. ስርዓት አበጀ	ሐ. ወሰነ	መ. ተናገረ

5. በትረ መንግሥት፣ ሀ. ንጉስ የሚጨብጠው ዘንግ ሐ. የስልጣን ምልክት
 ለ. የንጉስ መቀመጫ መ. የንጉስ የወርቅ ዘንግ
6. ኢምነት ፣ ሀ. በጣም ትንሽ ለ. ቅንጣት ሐ. ባዶ መ. ከቁጥር የማይገባ
7. ቆፍጣና ፣ ሀ. አመለቢስ ለ. ንቁ ሐ. ቀልጣፋ መ. ኩሩ
8. እቅጩን ፣ ሀ. እርግጡን ለ. መሸጫውን ሐ. ትክክለኛውን መ. እውነተኛውን

7.2 የንባብ ዓይነቶች

ንባብ ማለት ከአንድ አሀድ ውስጥ ተፈላጊውን መረጃ በብቃት የመሰብሰብ ሂደት ነው። ከጽሑፍ ውስጥ መረጃን ለማግኘት የምናነባቸው የንባብ አይነቶች፡-

1. **ጥልቅ ንባብ** ፡- ከአንድ ጽሁፍ የተወሰነ መረጃን ለማግኘት ሲባል ጥሞናን ሰብስቦ በትኩረትና በጥንቃቄ የሚከናወን የንባብ ዓይነት ነው።ይህ አይነቱ ንባብ ዝርዝር ወይም ጥልቅ በሆኑ ጉዳዮች ስለሚመሰረት ጥንቃቄን ይጠይቃል።ጥንቃቄው ሀሳቡን በትክክል ለመጨበጥ ያስችላል።የቀጥተኛና የአንድምታ (ተመላካች) ፍቺዎችን ለመረዳት እና ከጽሑፍ መረጃን ለቅሞ ለማውጣት የሚካሄድ የጠለቀ ንባብ ነው። ምሳሌ፡- ለፈተና ዝግጁት የሳይንስ ማስታወሻ የምናነባበት የንባብ አይነት
2. **ሰፊ ንባብ** ፡- ይህ አይነቱ ንባብ ረዣዥም አሀዶችን (ምንባቦችን) ስናነብ የምንጠቀምበት የንባብ አይነት ነው።የዚህን አይነት ንባብ የምናነበው ደስታን ለማግኘት ወይም እራስን ለማዘናናት ነው ። ምሳሌ ልብወለድ ጽሑፎችን የምናነብበት የንባብ አይነት ነው።
3. **የአሰሳ ንባብ** ፡- አንድ ተፈላጊ የሆነ ውስን ወይም ቁንፅል መረጃ ለማግኘት ሲባል በአንድ አሀድ ላይ የምናደርገው ፍጥነት የተሞላበት የንባብ አይነት ነው። በዚህ የንባብ አይነት የምንፈልገው ላይ ብቻ በማተኮር የማንፈልገውን በመዘለል ማንበብ ይቻላል።
 ምሳሌ፡- ከመጽሐፍ ማውጫ ላይ ተፈላጊን ርዕስ ለማግኘት የሚደረግ ንባብ ነው።
 ❖ አንድ አንባቢ በየትኛው የንባብ አይነት እንደሚያነብ የሚወስነው ንባቡን የሚያነብበት አላማ ነው።

7.3 የንግግር አይነቶች

ንግግር በአንድ ርዕስ ጉዳይ ላይ የሚደረግ ሀሳብን ለሌሎች የማጋራት (የማካፈል) ሂደት ነው።ንግግር የሚደረግባቸው ሁኔታዎች ወይም የንግግር አይነቶች የዝግጅት ንግግር እና የዱብዳ ንግግር ተብለው በሁለት ይካፈላሉ።

1. የዝግጅት ንግግር፡- የሚባለው በአንድ ርዕስ ጉዳይ ላይ ቅድመ ዝግጅት አድርጎ የሚደረግ ንግግር ነው ።

ምሳሌ፡- የመንግስት ባለ ስልጣናት ለህዝብ የሚያደርጉት ንግግር

2. የዱብዳ ንግግር፡- በቃል የሚቀርብ ሆኖ በቅድሚያ ሳንዘጋጅ የገጠመን ርዕስ ጉዳይ ላይ ሀሳብን ወዲያው አፍልቆ ለሌሎች የማስተላለፍ ሂደት ነው።

ምሳሌ፡- በኮሮና ቫይረስ ምክንያት የንጽህና መጠበቂያዎችን የተረዳች ተረጂ ስለእርዳታው ምን ተሰማሽ ተብላ የምትናገርው ንግግር የዱብዳ ንግግር ይባላል።

የዱብዳ ንግግር ለማድረግ የሚከተሉትን ነጥቦች ማጤን ተገቢ ነው።

1. ርዕሱን እንደ አወቅን መነሳት ስላለባቸው ዋና ዋና ነጥቦች በሴኮንድ ውስጥ ማሰብ
2. በንግግራችን እንዳስፈላግነቱ የተመረጡ ቃላት ፣ ፈሊጦች ፣ ዘይቤዎች እና ምሳሌያዊ ንግግሮችን መጠቀም
3. የድምጽ ኃይልን፣ ፍጥነትና ቃና መመጠን
4. የአድማጮቻችንን ትኩረት ለመሳብ ንግግራችንን በተገቢ የአካል እንቅስቃሴ ማጀብ
5. የአድማጭን ስሜትና ፍላጎት መጠበቅ
6. ከአድማጮችን ጋር የአይን ግንኙነት ማድረግ
7. ንግግራችንን ሳቢ አመራማሪና አወያይ እንዲሆን ጥረት ማድረግ ናቸው።

✓ ከዝግጁት ንግግር እና ከዱብዳ ንግግር የተናጋሪ ችሎታ የበለጠ የሚፈትነው የዱብዳ ንግግር ነው ምክንያቱም ያለምንም ዝግጁት ስለሚካሄድ እና የተሰጠንን ርዕስ ጉዳይ መጠቀም ከምንችለው ጊዜ ጋር ማመጣጠን ስላለብን ነው።

7.4 የዋቢ ፅሁፎች አደራደር ስርዓት

ጽሁፍን ስንጽፍ የተለያዩ የመረጃ ምንጮችን አገላብጠን መረጃ ለጽሁፋችን ከተጠቀምን በኋላ «ዋቢ ጽሁፎች» በሚል ርዕስ ስር በፊደል ተራ ቅደም ተከተል የመረጃ ምንጮቻችንን በስርዓት መደርደር ይጠበቅብናል።

የዋቢ ጽሑፎች አደራደር የተለያየ ቢሆንም በቋንቋ ትምህርት ዘርፍ የሚዘወተረውን ስርዓት ወስደን በአማርኛ ቋንቋ የተጻፉ መጻህፍት እንዴት እንደሚሰፍሩ እንመለከታለን። በዚህ መሠረት አንድ መጽሐፍ በዋቢነት ሲሰፍር በቅደም ተከተል መደርደር ያለባቸው መጽሐፍን የተመለከቱ መረጃዎች

- ✓ የደራሲው ስም
- ✓ የታተመበት ዓመተ ምህረት (በቅንፍ ውስጥ ገብቶ)
- ✓ የመጽሐፉ ርዕስ (ከስሩ ተሰምርበት ወይም ኢታሊክ ሆኖ አራት ነጥብ ያርፍበታል።)
- ✓ የታተመበት ቦታ (ነጠላ ሰረዝ አርፎበት)
- ✓ የማተሚያ ቤት ስም (አራት ነጥብ አርፎበት) በቅደም ተከተል ወደ ጎን ይደረደራል።

ምሳሌ1:- ፈቃደ አዘዘ (1991) የስነ- ቃል መመሪያ :: አዲስ አበባ፣ ኢትዮ ጥቁር አባይ አሳታሚዎች።

የተጠቀምናቸው መጻህፍት ሲዘረዘሩ ቅደም ተከተላቸው የሚወሰነው በደራሲ ስም የፊደል ተራ ሲሆን፣የደራሲ ስም ባልተጠቀሰበት ጊዜ የመፅሀፍ ርዕስ ለአደራደሩ መሪ ይሆናል።በሌላ በኩል አንዳንድ ጊዜ አንድ መፅሀፍ ከአንድ በላይ ደራሲ ሊኖረው ይችላል።እንዲህ አይነት ሁኔታ ሲያጋጥም ደራሲዎቹ ሶስት ከሆኑ(እገሌ፣እገሌእና እገሌ) በማለት፣ከሶስት በላይ ሲሆኑ ደግሞ (እገሌና ሌሎች) ተብሎ ይሰፍራል።

ምሳሌ 2:- መስፍን ሀብተ ማሪያምና ሌሎች (1977) አባ ደፋር እና ሌሎች አጫጭር ታሪኮች።አዲስ አበባ።ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት።

አምሳሉ አክሊሉና ዳኛቸው ወርቁ(1983) የአማርኛ ፈሊጦች።አዲስ አበባ፣ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት

በመጨረሻ ስለ ዋቢ አጻጻፍ የምናነሳው፡-

በፅሁፋችን ውስጥ የአንድ ደራሲ ስራዎች የሆኑ ሁለትና ከዚያ በላይ መጻህፍትን ተጠቅመን ከሆነ በመጀመሪያ በምሳሌ አንድ መሰረት በፊደል ተራ ከዘረዘርን በኋላ ሁለተኛውን መፅሀፍ በደራሲው ስም ትክክል የዳሽ ምልክት (_____) ይደረግና የቀረው በስርአት ይደረደራል።

ምሳሌ3:-ዳኛቸው ወርቁ(1962)አደፍርስ።አዲስ አበባ፣ብርሀንና ሰላም ማተሚያ ቤት።

_____ (1977) የፅሁፍ ጥበብ መመሪያ አዲስ አበባ ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት።

7.5 የግለ ታሪክ አፃፃፍ

የህይወት ታሪክ አፃፃፍ ሁለት አይነት ስልትን የተከተለ ነው። አንዱ ግለ ታሪክ የህይወት ታሪክ በባለ ታሪኩ በራሱ ሲፃፍ ሲሆን ሁለተኛው የሌላ ግለሰብ የህይወት ታሪክ የሚፃፍበት ስልት ነው።

ግለ ታሪክ ሲጻፍ የሚተኮርባቸው ነጥቦች

1. የትውልድ ዘመንና ቦታ፤
2. ስለ አስተዳደራትን እና ስላለፍንባቸው የትምህርት እርከኖች፤
3. የፈፀሙናቸው ጉልህ አስተዋፅኦዎች ካሉ በቅደም ተከተል፤
4. ስለ ፈጸሙናቸው አስደናቂ ስራዎች ካሉ ያለንን አስተያየት በማካተት፤
5. ታሪካችንን በቅደም ተከተል ማደራጀት፤
6. ቀላልና ግልጽ ቋንቋ መጠቀም ያስፈልጋል።

በተማሪ መፅሀፍ ገፅ 142 ላይ በዚህ ምዕራፍ መጀመሪያ ያለውን የአጼ ቴዎድሮስን የህይወት ታሪክ መሰረት በማድረግ የፈለጋችሁትን የአንድ ሰው የህይወት ታሪክ መረጃ በመሰብሰብ እንድትጽፉ ያዛል። ተማሪዎች! የግለሰብን የህይወት ታሪክ ጠይቃችሁ ስትፅፉ ከላይ የትኩረት ነጥቦች ብለን ያነሳናቸውን ማካተታችሁን ልብ በሉ!

7.6 የቃል ክፍሎች ሙያ

ቀደም ሲል በምዕራፍ ሁለት ክፍል አራት ስር በተማሪው መጽሐፍ ገጽ 48-49 ድረስ

የቀረበውን ሰለ ቃል ክፍሎች ሙያ የተማራችሁትን ማስታወሻ አስታውሱ።

የቃል ክፍሎች፡- በአማርኛ ዘመናዊ ሰዋሰው የቃል ክፍሎች የሚባሉት ስም፣ ቅጽ፣ ግስ፣

መስተዋድድ እና ተውሳክ ግስ ሲሆኑ እነዚህ የቃል ክፍሎች በአረፍተ ነገር ውስጥ የተለያየ ተግባር(ሙያ) ይኖራቸዋል።

ለምሳሌ፡- ስም

- ✓ የባለቤትነት
- ✓ የተሳቢነት እና
- ✓ የዘርፍነት ተግባርን ሊወጣ ይችላል።

ስም እንደ ቅጽ፣ እንደ ተውሳክ ግስ ወዘተ ሊያገለግል ይችላል። የቃል ክፍል መሆን ሰዋሰዋዊ ምድብ ሲሆን ሙያ ግን በዓረፍተ አረፍተ ነገር ውስጥ የሚወጡት ተግባር ነው።

በዚህ ርዕስ ላይ የበለጠ ለማንበብ የተማሪ መጽሐፍ ገጽ 48-49 ተመልከቱ

ክፍል አምስት፡- ስነ ልሳን

ምሳሌ፡- የቋራው ካሳ ጠላቶቻቸውን በብልሃት አንበረከኩ ።

ቃል	የቃል ክፍል	ሙያ
የቋራው	ስም	ዘርፍነት
ካሳ	ስም	ባቤትነት
ጠላቶቻቸውን	ስም	ተሳቢነት
በብልሀት	መስተዋድድ ያረፈበት ስም	የአንቀጽ ገላጭነት (መስተዋድዳዊ ሀረግ እንደ ተውሳከ ግስ)
አንበረከኩ	ግስ	ማሰሪያ አንቀፅነት

ከላይ ባየነው ምሳሌ መሰረት በተከታዮቹ አረፍተነገሮች ውስጥ ያሉትን ቃላት የቃል ክፍል እና ሙያ ዘርዝሩ

1. ንቦች አበባውን ቀሰሙ።
2. አየለ ስራውን ያከብራል።
3. አስተዋዩ ገበሬ ቁጠባ ያውቃል።
4. ተካ የንብ ቀፎ አወረደ፤
5. አጭርና ቀልጣፋ አገለግሎት እንሰጣለን።

7.7 የግሶች እርባታ

በአርፍተ ነገር ውስጥ ግስ የሚባለው ድርጊት አመልካች ቃል ነው። ይህ ድርጊት አመልካች ቃል (ግስ)

- ✓ አድራጊ
- ✓ ተደራጊ እና
- ✓ አስደራጊ እየተባለ የተፈጸመው ድርጊት በማን እንደተፈጸመ ለመለየት ያስችላል።

ምሳሌ1 :-

- ✓ ቶላ ወንድሙን በድርጅቱ ውስጥ ቀጠረ።
- ✓ የኢትዮጵያ ሬድዮና ቴሌቪዥን ድርጅት አዳዲስ ፕሮግራሞችን አስተዋወቀ።

በምሳሌ1 ባሉ አረፍተ ነገሮች ውስጥ የተሰመረባቸው ግሶች «ቀጠረ» እና «አስተዋወቀ» አድራጊ ግስ በመባል ይታወቃሉ።

ምሳሌ2:-

✓ ጫላ የወንድሙ ድርጅት ውስጥ ተቀጠረ።

✓ አስተዳዳሪው ከስልጣን ተሰናበቱ።

በምሳሌ2 ባለው አርፍተነገሮች ውስጥ «ተቀጠረ»ና «ተሰናበቱ» ተደራጊ ግሶች ናቸው።

ምሳሌ3:-

✓ ዳኛው ፍጹም ቅጣት ምት አስመቱ።

✓ ሰራተኞች ጥያቄ በማቅረብ ደሞዛቸውን አስጨመሩ።

በምሳሌ3 «አስመቱ» እና «አስጨመሩ» የሚሉ ግሶች አስደራጊ ግሶች(ማስሪያ) አንቀጾች ናቸው።

አድራጊ ግስ የሚባለው ድረጊቱን ባለቤቱ ራሱ ሲፈፅም፣ ተደራጊ ግስ የሚባለው ደግሞ ድርጊቱ የሚፈጸምበት ሲሆን አስደራጊ የተፈጸመው ድርግት በሌላ አካል አስፈጻሚነት ሲሆን ነው ማለት ነው።

ግሶች የተለያዩ ቅጥያ በዓምድ ወይም የቃል ግንድ ላይ በመጨመር ይራባሉ።

ምሳሌ:- ተማር - አምድ ነው።

የግስ ስር (አምድ) የእርባታ ቅጥያ ምዕላድ

እኔ = ተማር - ከ/ሁ

እኛ = ተማር -ን

አንተ = ተመርክ -ህ/ክ

አንቺ = ተማርሽ -ሽ

እናንተ = ተማር - አችሁ

እሱ = ተማር -ኝ

እሷ = ተማር -ኝች

እነሱ ተማር - ኩ

ቅጥያ ምዕላዶች የእርባታ እና የምስረታ ተብለው በሁለት እንደሚከፈሉ ባለፉት ምዕራፎች የተማርን መሆኑን አስታውሱ።

የእርባታ ቅጥያ ምዕላድ :- የሚባሉት የቃል ክፍሉን የማይቀይሩ፣ ቃሉን(ግሱን) ለተለያዩ ሰዎች ተግባር እንዲረባ የሚያግዙ የቅጥያ አይነቶች ናቸው።

ምሳሌ :- በል - አ = በላ (እሱ)

-አች = በላች(እሷ)

- ኩ = በሉ (እነሱ)

የምስረታ ቅጥያ ምዕላድ፡- የሚባሉት ግን የቃል ክፍሉን የሚቀይሩ የምዕላድ አይነቶች ናቸው፡፡
ምሳሌ፡- ፍሬ - አማ

ሞገድ -ኧኛ

ፍሬ ስም ሲሆን ፍሬያማ ቅፅል ነው፡፡

ሞገድ ስም ሲሆን ሞገደኛ ቅፅል ነው፡፡ -አማ እና -ኧኛ ቅጽል መስራች ምዕላዶች በመባል ይታወቃል፡፡

ኮተት = ኮተታም

መንፈስ = መንፈሳዊ የመሳሰሉትን መጥቀስ ይቻላል፡፡

ክፍል ስድስት፡ ስነ-ጽሑፍ

በተማሪው መጽሐፍ ገፅ 145-146 የአጼ ቴዎድሮስን የስልጣን ዘመን የሚመለከቱ ቅኔዎች ቀርበዋል፡፡ ህብረ ቃላቸውን ከለያችሁ በኋላ ስም እና ወርቁን አውጡ፡፡

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ያነሳናቸው ይዘቶች ያቋራጩ ካሳ በሚል ርዕስ የቀረበን ጽሑፍ መነሻ በማድረግ የተሰጡትን የሐረጎችና የቃላት ፍች ፣ የቃል ቀጥተኛ ፍች፣ ስለ ንባብ አይነቶች ፣ ስለንግግር አይነቶች ፣ የዋቢ ጽሑፎች አደራደር የግለ ታሪክ እና የህይወት ታሪክን ልዩነት የቃል ክፍሎች ሙያ፣ ስለግሶች ተግባርና እርባታ እንዲሁም ስለቅጥያዎች ያነሳንባቸው ናቸው፡፡

ስለ ቃል ፍች ባነሳንበት ርዕስ በምንባቡ ውስጥ እና በመልመጃዎች የተሰጡ ቃላት ፍች፣ ስለንባብ አይነቶች፣ ባነሳንበት ርዕስ አንባቢ ከፅሁፍ መረጃ ለማግኘት በጥልቅ ንባብ፣ በሰፊ ንባብና በአሰላ ንባብ ሊያነብ እንደሚችል አይተናል፡፡ የንባብ አይነትን የሚወስነው የሚያነብበት አላማ መሆኑን አስተውለናል፡፡ ስለ ንግግር አይነቶች በዝግጅት የሚደረግ እና ያለዝግጅት የሚደረግ(የዱብዳ ንግግር) ብለን ከፍለን አይተናል፡፡ በተጻፈ ጽሑፍ መጨረሻ ዋቢ እንዴት እንደሚቀመጥ ተመልክተናል፡፡ ግሶች ለተለያዩ ሰዎችም ተግባር የሚረቡ መሆኑን በዚህም ወቅት አድራጊ፣ ተደራጊና አስደራጊ ብለን መከፋፈል እንደምንችል፣ እንዲሁም በግስ ላይ የሚቀጠሉ ቅጥያዎች የእርባታና የምስረታ ተብለው እንደሚከፈሉ አንስተናል፡፡

በመጨረሻ ተማሪዎች የተሰጠውን መልመጃ ከተማሪ መፅሀፍ እንዲለማመዱ በመጠቀም ይህን ምዕራፍ አጠቃለናል፡፡

የክለሳ ጥያቄዎች

1. የንባብ አይነቶችንን የሚወስንልን ምንድን ነው?

ሀ. የፅሁፉ አይነት

ሐ. የንባብ ችሎታችን

ለ. የምናነብበት አላማ

መ. የፀሀፊው ሁኔታ

- Page 23

ምዕራፍ ስምንት

ትውፊት

ትውፊት ወይም የእንግሊዘኛ አቻው «ፎክሎርን» እንዲህ ነው ብሎ መበየን አስቸጋሪ እንደሆነ ይነገራል። ምክንያቱም ትውፊት ጽንሰ ሀሳቡ በጣም ሰፊ ስለሆነና በውስጡ በርካታ ጉዳዮችን ያካተተ ስለሆነ ከያዛቸው ዝርዝር ጉዳዮች ብዛትና ስፋት የተነሳ በቀላሉ መበየን ያስቸግራል።

በትውፊት ውስጥ የሚካተቱ ነገሮች ማህበረሰቡ በረዥም አመት ታሪኩ ያከማቻቸውን ተረቶች፣ ቀልዶች፣ እርግማኖች፣ ገበጣዎች (ዝርዝሩን ከተማሪ መፅሀፍ ገጽ 152 ተመልከቱ) ያጠቃልላል።

በመሆኑም ትውፊት በአንድ በኩል ራሱን የቻለ የምርምርና የእውቀት መስክ ሲሆን በሌላ በኩል ለልዩ ልዩ ኪነ ቃላዊ ቅርፆች ጥቅል መጠሪያ ነው።

የፎክሎር ፕሮፌሰር ቤን አሞስ ትውፊትን ሲበይን «በአነስተኛ ቡድን ያለ ኪናዊ ተግባራት» ነው ይለዋል።

ይህ አጭር ብያኔ ቢሆንም በውስጡ ብዙ ፅንሰ ሀሳቦችን አምቆ የያዘ ነው። ዘርዘር አድገን ለማየት ኪናዊ ተግባራት የሚለውን እሳቤ በሶስት ክፍለን መመልከት እንችላለን።

አንደኛው፡- ሰዎች በአለት ተአለት ማህበራዊ ህይወታቸው የማያቋርጥ ተግባራት ሲያከናውኑ የሚሏቸው (የሚያከናውኗቸው) ነገሮች ናቸው።

ምሳሌ፡- ላለፈ ነገር መፀፀት አለማስፈለጉን

- ላለፈ ክረምት ቤት አይሰራም። በሚል ብሂል

- አንድ አይነድ አንድ አይፈርድ። በሚል መተባበርን የምናስተምርበት መንገድ ኪናዊ ተግባራት ይባላል።

ሁለተኛው፡- መገለጫ ሰዎች ከሚያከናውኗቸው (ከሚተገብሯቸው) ነገሮች የሚመነጭ ነው። ሰዎች ኪናዊ ተግባራት ሲያከናውኑ በጋራ የሚያከናውኑት ነገር አለ።

ምሳሌ፡- ተረት ሲተረት የሚደረግ የአካል እንቅስቃሴ፣ የገፀባህሪያቱ ሁኔታና ድርጊት የሚገለጸው በክዋኔ ነው።

የቃል ግጥም ሲገጠም፣ ፉክራው ሲፎክርና ሽለላው ሲቅራራ፣ ዝም ብሎ ሳይሆን ከክዋኔ ጋር ተዋህዶ ጥበባዊ ተግባራትን እውን በማድረግ ነው።

ሶስተኛው የኪናዊ ተግባራት መገለጫ ሰዎች የሚሰሯቸው (የሚፈጥሯቸው) ነገሮች ናቸው። ማህበረሰቡ የሰሯቸው ቁሳቁሶች ስለ ሰሪው የሚያስተላልፈው መልእክት አለ።

ምሳሌ፡- ለመጠጫ የሚያገለግሉ ጌጠኛ ዋንጫዎች

- የምግብ መመገቢያ ዕቃዎች

- ትክል ድንጋጆች

እነዚህ ቁሳቁሶች ከቁሳቁስነታቸው ባለፈ ስለሰራቸውና ስለሚገለገልባቸው ማህበረሰብ የሚያስተላልፉት መልእክት አላቸው፡፡«ያ ትውልድ እንዴት ጥበበኛ ነበር?»እስከ ማለት ያደርሳሉ፤ያስደምማሉ፡፡

በአጠቃላይ ትውልድ ኪናዊ ተግባራት ነው ማለት

ሰዎች -በእለት ከእለት ተግባራት የሚሏቸው(የሚናገሯቸው)

- የሚያከናውኗቸው(አካላዊ እንቅስቃሴ) እና

- ስርተው የሚጠቀሙባቸውን ቁሳቁሶች ያካተተ ነው፡፡

ትውልድ ወይም ፎክሎር አራት ዘርፎችን አጠቃሎ የያዘ ነው፡፡እነሱም ስነ ቃል፣ሐገረ

ሰባዊ ትውን ጥበባት፣ሐገረ ሰባዊ ልማድና ቁሳዊ ባህል ናቸው፡፡

1. ስነ ቃል፡-የልዩ ልዩ ኪነ ቃላዊ ቅርጾች ጥቅል መጠሪያ ሲሆን በውስጡም ተረቶች፣ሐተታ ተፈጥሮዎችን፣አፈ ታሪኮችን፣ምሳሌያዊ አነጋገሮችን፣እንቅስቃሴዎችን ወዘተ ያጠቃልላል፡፡

2. ሐገረ ሰባዊ ትውን ጥበባት፡-በዚህ ጥቅል መጠሪያ የሚካተቱት ሀገረ ሰባዊ ዳንስና፣ሀገረ ሰባዊ ድራማ ሲሆኑ ስሙ እነዚህን ለሚያጠናው የሙያ መስክ መጠሪያነትም ጭምር ያገለግላል፡፡

ሐገረ ሰባዊ ትውን ጥበባት የሀገር ልብስ ተለብሶ፣በሀገረ ሰብ መብቃ መሳሪያ ታጅቦ

አስፈላጊው መኳኒልና መጊያጌጥ ከተደረገ በኋላ የሚከወነውን ሁሉ ይመለከታል፡፡

መብቃ ዳንስና ድራማ ተነጣጥለው የሚታዩ አለመሆናቸውን የመስቀልና የጥምቀት

በአላትን፣የቅዳሴ ስርአትን፣የሰርግና የለቅሶ ስርአትን፣«አዶከበራን» የልደትና የግርዘት

ስርአትን ወዘተ አይተን ማወቅ እንችላለን፡፡

3. ሐገረ ሰባዊ ልማድ፡-በዚህ የጥውፊት ዘርፍ አራት አበይት ርዕሰ ጉዳዮች ይካተታሉ፡፡

የመጀመሪያ የፌስቲቫል እና ክብረ በአላት ከበራ ነው፡፡የፌስቲቫል አላማ ሰዎች ባንድነት ሆነው

እንዲቦርቁ ማድረግ ነው፡፡በዚህ ሂደት የቡረቃው ተሳታፊዎች አንጣራዊ የሆነ የመንፈስ

መታደስ፣የአእምሮ እረፍት ያገኛሉ፡፡

ሁለተኛው ደግሞ ባህላዊ መዝናኛዎችና ጨዋታዎችን የሚመለከት ነው፡፡ባህላዊ ጨዋታዎች

ለተጨዋቹ አካላዊ እና ስነልቦናዊ ምናባዊ ሀሴትን በማስገኘት በማስገኘት በኩል ከፍ ያለ

አስተዋጽኦ አላቸው፡፡

ሶስተኛው፡-የሐገረሰብ መድሀኒት ሲሆን በስሩ ተፈጥሯዊ የባህል መድሀኒቶች ይገኛሉ፡፡

4. ሐገረሰባዊ ሀይማኖት፡- ሲሆን ይህ በሀይማኖቶቹ አካባቢ በመስጊድ

በቤተክርስቲያ እና በመሳሰሉ የአምልኮ ቦታዎች የሚካሄዱትን መስተጋብሮች ይመለከታል፡፡

8.1 የስነቃል ተግባራት

ስነ ቃል ፈጥሮ ለሚገለገልበት ማህበረሰብ የተለያዩ ተግባራትን ይወጣል።

1. **የመትከል (የማጠንከር) ተግባር፡-** ማህበረሰቡ ጠቃሚ ናቸው ብሎ ያመነባቸውን እሴቶች ተጠብቀው እንዲኖሩ በስነ ቃል አማካይነት ይተክላቸዋል።

እንደ ደግነት፣ ጀግንነት፣ መተባበር፣ የመሳሰሉት መልካም ባህሪያት በስነ ቃል የተከላሉ።

ምሳሌ፡- ድር ቢያብር አንበሳ ያስር።

- ብቻውን የበላ ብቻውን ይሞታል።

በማለት የመተባበርን መልካምነት ይተክላል።

2. **የመግታት (የመቆጣጠር) ተግባር፡-** ማህበረሰቡ ጎጂ ናቸው ብሎ ያመነባቸውን እሴቶችን ለመግታት (ለማስቀረት) ይጠቀምባቸዋል።

ምሳሌ፡- ከአጋም የተጠጋ ቁልቋል ዘላለም ሲያለቅስ ይኖራል። ብሎ መልካም ሰዎች ከመጥፎ ሰው ጋር ጓደኝነት እንዳይፈጥሩ ይገታል።

3. **የማስተማር ተግባር፡-** ማህበረሰቡ ልጆቹን እና የቤተሰቡን አባላት በስነ ቃል ያስተምራል። የችኮላን ጎጂነት ፡- የቸኮላች አፍሳ ለቀመች።

፡- የተጣደፈ ቅቤ ያንቀዋል ወዘተ በማለት ያስተምራል።

በአጠቃላይ ትውፊት የሚለው ሰፊ ጽንሰ ሀሳብ ከማህበረሰቡ ጋር ጥብቅ ቁርኝት ያለው መሆኑንና ማህበረሰቡ ታሪኩን፣ ባህሉን፣ ወጉን፣ ልማዱን ለመግለጽ የሚጠቀምበት መሆኑን ተመልክተናል።

መልመጃ

2/ የአንብቦ መረዳት መልመጃዎች ትውፊት ከሚለው ማስታወሻ የወጡ ስለሆኑ ተማሪዎች የፅሁፉን ሀሳብ ከተረዱ በኋላ መልመጃዎቹን በቃል ይስሩ!

ከዚህ በታች በአረፍተ ነገር ውስጥ ገብተው የሚገኙ ፈሊጦችን ፍች አስተውሉ

1. የአዛኝ ቅቤ አንጓች ሁሉ ተሰብስቦ ማሸርገዱን ተያይዞታል።

እወደድ ባይ፣ የፈለገውን ለማግኘት ባህሪውን የሚቀይር

2. ጓዳየን ያወቀ ጓደኛ ሲከዳኝ አልወድም።

ሚስጥሬን፣ ኑሮዬን

3. ከልጅነቱ አንስቶ አፉን ይይዘዋል።

ኮልታፋ ነው

4. ቤቴ ሲዘጋ የት ዋልክ የሚለኝ ዘመድ አጣሁ።
ትዳሬ ሲፈርስ
5. ይህንን የዛር ፈረስ ጓደኛህን ወደ ቤቴ አታምጣብኝ።
ቀዥቃዥ
6. የልብስ ስፊት መኪናዬን ጆሮ ግንዱን አልኩት።
ሸጥኩት
7. አቋቋሚነት ስለተጠራሁ የነገ ጠዋቱን ቀጠሮ ሰርዣለሁ።
ለክርስትና አጃቢነት
8. አባቷ ለልጆቹው የመጣውን ባል ባይወዱትም መቀነቷን ትፍታ በማለት ዳሩለት።
ከልጃገረድነት ትውጣ፤ የመጀመሪያ ባሏን ታግባ

8.2 የክርክር ዝግጅት እና አቀራረብ መመሪያ

ክርክር በአንድ ርዕሰ ጉዳይ ላይ ተቃራኒ ሀሳብ ባላቸው ሰዎች ወይም ቡድኖች መካከል ተናግሮ ለማሳመን የሚካሄድ ሙግት ነው። ሙግቱ የተሟጋቾችን ሀሳብ መዘነው ፍርድ(ነጥብ) የሚሰጡ ዳኞች ይኖሩታል። ተከራካሪ ወገኖች በቂ ዝግጅት ማድረግ እና የክርክር አቀራረብ ስልትን ማወቅ ይኖርባቸዋል።

1. የክርክር ዝግጅት

- 1.1. ርዕሱን በተመለከተ መረጃ መስብሰብ
- 1.2. ከመረጃ ውስጥ ጠቃሚውን መምረጥ
- 1.3. የሚቀርቡበትን ቅደም ተከተል መወሰን
- 1.4. ለክርክር ከመቅረብ በፊት በቤተሰብ በጓደኛ ፊት ልምምድ ማድረግ
- 1.5. በክርክሩ ላይ አለባበስን አስተካክሎ ስርአት ጠብቆ መገኘት ያስፈልጋል።

2. የክርክር አቀራረብ

- 2.1. ደግፋችሁ ወይም ነቅፋችሁ የምትከራከሩትን ሀሳብ ለቡድን ማስተዋወቅ(ክርክሩ በቡድን ከሆነ ማስተዋወቁ በቡድን መሪዎች የሚከናወን ይሆናል)።
- 2.2. በተዘጋጃችሁት መሰረት በልበ ሙሉነት እና በረጋ መንፈስ የመከራከሪያ ሀሳባችሁን በረጋ መንፈስ በቃል ማቅረብ
- 2.3. ሀሳባችሁን በተገቢ የአካል እንቅስቃሴ ማጀብ
- 2.4. ተቃዋሚያችሁ የሚያነሳቸውን ነጥቦች መመዝገብና የተቃውሞ ሀሳብ ማዘጋጀት
- 2.5. ለክርክሩ በሚሰጣችሁ ጊዜ በሚገባ መጠቀም

2.6. ከርዕሳችሁ ላለመውጣት መጠንቀቅ

2.7. ሀሳባችሁን ምስጋና በማቅረብ ማጠናቀቅ ያስፈልጋል።

ክፍል አራት፡-ስነ ልሳን

1. ከዚህ በታች የተሰጡ ቅጥያዎች በተሰጡ ቃላት መድረሻ ላይ በመቀጠል ካረባችሁ ወይም ከመሰረታችሁ በኋላ የቅጥያ ምዕላዶቹን ተግባር ግለፁ(አንድ ቃል ከአንድ በላይ ቅጥያ ሊቀበል ይችላል)

ምሳሌ፡-ሰላም-ሰላም-ነት=ሰላምነት (ረቂቅ ስም ማመልከት)

ሰላም-ታ=ሰላምታ (ውልድ ስም መመስረት)

ሰላም-ኤ=ሰላሜ(ዘርፍነት ምመልከት)

-እት	-ታ	እኛ
-ነት	-ኤ	አማ
-አት	-ኢያ	አም

ቃላት

እሾህ	ገጠር	ቂም
መላክ	ይሁን	ቀንድ
አክስት	አጎት	ነጋዴ
ክብር	ብልህ	ብልጥ

ስነፅሁፍ

ከዚህ በታች በቀረበው ምሳሌ መሰረት በተለያዩ ርዕስ ጉዳይ ላይ የሚነገሩ ምሳሌያዊ አነጋገሮችን ሰብስቡ።

ምሳሌ ርዕስ ችኮላ

የቸኮለች አፍስሳ ለቀመች

ሲሮጡ የታጠቁት ሲሮጡ ይፈታል

የጅብ ችኮል ቀንድ ይነክሳል

የተጣደፈን ቅቤ ያንቀዋል

ሀ. ዕውቀት

ለ. ክፋት ምቀኝነት

ሐ. ህብረት

መ. ቁጥብ አንደበት

ሠ. ፍቅር እና ወዳጅነት

ክፍል አምስት

3/ በ«ሀ» ስር የተዘረዘሩ የቃል ግጥሞች በስርዓቱ አቻ ምሳሌያዊ ንግግሮች ጋር አዛምዱ

ሀ

ለ

1. አዲስ ቤተ ሰሪ ይፈልጋል ማገር

ሀ. ላለው ቅንጭብ ያረግዳል።

ሆዱ ከቆረቆረ ያም ሀገር ያም ሀገር

ለ. የደላው ሙቅ ያኝካል።

2. አስራ ሁለታ ሆነን አንዲት ልጅ ወደን

ሐ. ይበጃል ያሉት ኩል አይን አጠፋ።

አሷ ትስቃለች እኛ ተጨነቅን

መ. እውነትና ንጋት እያደር ይጠራል።

3. እኔስ ብዬሽ ነበር ያይኔ ጉድፍ አውጪ

ሠ. እኛ ባገራችን ዳቦ ፍሪዳችን፤

እንዲህ በስተኋላ ነገር ልታመጪ

ረ. ያልተነካ ግልግል ያውቃል።

4. ይህንን ማጣቴን ችግራን ጠላሁት

ሰ. ደፋርና ጭስ መውጫ አያጣም

ልብሽ ወደ ሀብታም ሲያደላ እያየሁት

ሸ. ቤተ ሰሪ ደም የለውም

5. አንቺ ነሽ ወይ እኔ የከዳነው በፊት

ስራ ቡቃያ ነው ይለያል ወደፊት

4/ ከዚህ በታች በቀረቡ የሰው አካል መጠሪያዎች ላይ የሚመሰረቱ ፈሊጦችን ከሰበሰባችሁ

በኋላ በአረፍተ ነገር ውስጥ ፍቺና አጠቃቀማቸውን አሳዩ

ምሳሌ 1/ ዐይን

በዐይነ ስጋ=በህይወት፣ በአካል

ዓረፍተ ነገር=በአይነ ለመገናኘት ያብቃን

2 / ራስ

ራስ የሌለው=ይሉኝታ የማያውቅ

3/ አፍ

አፌን ይገፍ=ጠበቃየን ይገፍ

=ፍርድ ቤት የተገኘሁት አፌን ይገፍ ነው።

4/ እግር፣

እግረ ሰላቢ=ኮቴ ቢስ፣ ኮቴው የማይሰማ

3. እጅ

እጅ አጭር=ምስኪን፣ ደሀ

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ትውፊት በጣም ሰፊ ፅንሰ ሀሳብ በመሆኑና በውስጡ በርካታ ዝርዝር ጉዳዮችን በመያዙ ምክንያት ብያኔ መስጠት አስቸጋሪ መሆኑን ተመልክተናል። ትውፊት ራሱን የቻለ የምርምር እና የእውቀት ዘርፍ መሆኑንም አይተናል። ትውፊት ኪናዊ ተግባራት በመሆኑ በውስጡ የሚያካትታቸው ነጥቦችን፣ እንዲሁም ትውፊት አራት ዋናዋና ጉዳዮችን በውስጡ እንደሚይዝ እነሱም ስነቃል፣ ሐገረ ሰባዊ ትውን ጥበባት፣ ሐገረ ሰባዊ ልማድና ሐገረ ሰባዊ ሀይማኖት መሆናቸውን ተገንዝበናል።

በመጨረሻም ከትውፊት አይነቶች ስነቃል ያሉትን ተግባራት

መትከል(ማጠንከር)፣ መግታት(መቆጣጠር) እና ማስተማር መሆኑን አይጠናል።

የክለሳ ጥያቄዎች

1. ትውፊት ኪናዊ ተግባራት ነው የሚለው ብያኔ ሲተነተን በውስጡ ምን ምን ነገሮችን ይይዛል?

ሀ. ሰዎች በእለት ተእለት ህይወታቸው የሚሏቸው(የሚናገሯቸው) ነገሮች

ለ. ሰዎች የሚያከናውኗቸው የሚተገብሯቸው አካላዊ እንቅስቃሴዎች

ሐ. ሰዎች በህይወታቸው ሰርተው የሚገለገሉባቸው ቁሳቁሶች

መ. ሁሉም መልስ ናቸው

2. የጥምቀት በዓል፣ የለቅሶ ስርዓት ፣ የልደት እና የግርዘት ስርዓት ወዘተ.....ለየትኛው

የትውፊት ዘርፍ ምሳሌ ናቸው?

ሀ. ሐገረ ሰባዊ መድሀኒት

ሐ. ሐገረ ሰባዊ ትውን ጥበባት

ለ. ሐገረ ሰባዊ ልማድ

መ. ሐገረ ሰባዊ ኃይማኖት

3. ማህበረሰቡ መጥፎ እሴቶችን ለማስቀረት የሚገለገለው በስነ-ቃል የ_____ተግባር ነው።

ሀ. ማስተማር

ሐ. መግታት መቆጣጠር

ለ. መትከል

መ. መጠንከር

4. ከሚከተሉት አንዱ የክርክር አቀራረብ ጊዜ ተግባር ነው

ሀ. ከተለያዩ ምንጮች መረጃ መሰብሰብ

ሐ. የተሰጠንን ጊዜ በአግባቡ መጠቀም

ለ. አለባበስን አስተካክሎ ለንግግር መዘጋጀት

መ. ከማቅረባችን በፊት ልምምድ ማድረግ

5. እሾህ የሚለው ቃል ወደ እሾህማ ቢቀየር በቃሉ ላይ ያለው ምዕላድ

ሀ. ስም መስራች

ሐ. ግስ መስራች

ለ. ተሳቢ አመልካች

መ. ቅፅል መስራች

6. ከአጋም የተጠጋ ቁልቋል _____

ሀ. ከአጋም ይቆጠራል

ሐ. ዘላለም ሲያለቅስ ይኖራል

ለ. ሁል ጊዜ በምችት ይኖራል

መ. ምስጋና የለውም

7. አለቃው ፈላጭ ቆራጭ በመሆኑ ሰራተኞቹ ይፈሩታል። የተሰመረበት ፈሊጥ ፍች

ሀ. አምባገነን

ሐ. ክፉ

ለ. ጨካኝ

መ. አረመኔ

8. የሰው ሀገሩ _____ ምሳሌያዊ አነጋገሩን የሚሞላው

ሀ. ተግባሩ

ሐ. ግንባሩ

ለ. ምግባሩ

መ. ቤቱ ነው

9. አጎንብሼ መሄድ አላውቅ ብዬ እንደ ሰው

እቀና ብዬ ነው ቤቴ የፈረሰው። የዚህ ቅኔ ወርቅ

ሀ. ጎንበስ ብዬ መሄድ እወዳለሁ።

ለ. ቤቴን ትዳሬን የፈታሁት በቅናት ነው።

ሐ. ሰገግ ሰገግ ስል የቤቴን ጣራ አፈረስኩ።

መ. ትእግስተኛ መሆን ጥሩ ነው።

10. ለጩቤ አፎት ካልን ለመፅሀፍ _____ እንላለን።

ሀ. ሰገባ

ለ. መለበጃ

ሐ. ማህደር

መ. አትሮኖስ

ምዕራፍ ዘጠኝ ስኬት

9.1 ታላቁ የሚዲያ ሰው

ይህ ምዕራፍ ስለስኬት ምንነትና ስለስኬታማው ጋዜጠኛ ታደሰ ሙሉነህ የቀረበ ምንባብን የያዘ ነው። ተማሪዎች ይህንን ምንባብ በግል በጥሞና አንባበው በፅሁፉ ውስጥ የሚገኙ አዳዲስ ቃላትና ፅንሰ ሀሳቦችን በጋራ በመወያየት ይፍቱ።

መልመጃዎች

ክፍል አንድ

2. ከዚህ በታች ለቀረቡላችሁ ቃላትና ሀረጎች መዝገበ ቃላትን ተጠቅማችሁ ቀጥተኛ ፍቺ ስጡ

1. መዳረሻ	5. የነፍስ ወከፍ
2. መድብል	6. ውል ተቀባይ
3. ንረት	7. እርቃን
4. ምዝበራ	8. ተጫራተ

9.2 የውይይት ዝግጅት እና አቀራረብ

ውይይት በአንድ ወይም ከአንድ በላይ በሆነ ርዕሰ ጉዳይ ላይ ሰዎች ጊዜና ቦታ ወስነው ከአንዳች መግባባት ላይ ለመድረስ የሚያደርጉት የሀሳብ ልውውጥ ነው። ይህ ማለት ግን በውይይት ላይ የተሳተፈ ሁሉ ተመሳሳይ ሀሳብ ሊኖረው ይገደዳል ማለት አይደለም። የሀሳብ ልዩነት ካለ በቃለ ጉባኤ ሰፍሮ ይፈረምበታል እንጂ።

1. የውይይት ዝግጅት

- 1.1. ርዕሰን በሚገባ መረዳት
- 1.2. ርዕሱን የተመለከቱ ትክክለኛ መረጃዎችን ማግኘት
 - 1.2.1. ከተለያዩ ፅሁፎች
 - 1.2.2. ስለጉዳዩ የጠለቀ እውቅ ካላቸው ሰዎች
- 1.3. በተለያዩ መንገድ የተሰበሰቡትን መረጃዎች ለውይይቱ ተሳታፊዎች የሚመጥኑ መሆናቸውን መለየት
- 1.4. የሰበሰብናቸውን መረጃዎች በቅደም ተከተል በመያዝ የርዕሱን የተለየ ገፅታዎች መዳሰስ መቻላቸውንና ወቅታዊነታቸውን መመዘን፣ የተንደለ ሀሳብ ያለ ከመሰለን ማሟላት

2. የውይይት አቀራረብ

- 2.1. አለባበስ እና ንፅህናን ጠብቆ መገኘት፤
- 2.2. ጥሩ ስነ ምግባር ማሳየት(ተራ ጠብቆ መናር፤የሌሎችን ሐሳብ ማክበር፤ያልተንዛዛና የተመጠነ ሀሳብ መስጠት)
- 2.3. የውይይቱን ርዕስና ዓላማ ባጭርና ግልፅ ቋንቋ ማስተዋወቅ
- 2.4. ሲናገሩ ድምጽን መመጠን፤ፍርሀትና ግዴለሽነትን ማስወገድ፤
- 2.5. የውይይቱን ጭብጦች በቅደም ተከተል ማቅረብ፤
- 2.6. ፍሬ ሀሳብን በበቂ ምክንያትና ማስረጃ ማስደገፍ፤
- 2.7. ተገቢ የአገላለፅ ስልትን መከተል፤አንደበተ ርቱቅ መሆን
- 2.8. ከአድማጮች የሚነሱ አስተያየት እና ጥያቄዎችን በሚገባ አዳምጦ ማስታወሻ በመያዝ ተራ ሲደርስ ሀሳብ እና ምላሽ መስጠት፡፡

እነዚህን ከላይ የተዘረዘሩ የውይይት ዝግጅት እና አቀራረብ መመሪያዎች ተከትለን ውይይት ብናዘጋጅ እና ብናቀርብ ጥሩ ውይይት ማቅረብ ይቻላል፡፡

9.3 የቃለ መጠይቅ አዘገጃጀት እና አቀራረብ

ቃለ መጠይቅ ስለምንፈልገው መረጃ የጠለቀ እውቀት አላቸው የሚባሉ ሰዎችን በመጠየቅ መረጃ የምንሰበስብበት መሳሪያ ነው፡፡ቃለ መጠይቅ የተዋቀረ እና ያልተዋቀረ በመባል በሁለት ይከፈላል፡፡ከዚህ በታች የተዋቀረ (አስቀድሞ ለቃለ መጠይቁ የሚሆኑ ጥያቄዎች) የሚነደፉበት ቃለ መጠይቅ አዘገጃጀት እና አቀራረብን እንመለከታለን፡፡

1. ዝግጅት

- 1.1. ጥያቄዎችን መንደፍ(ማዘጋጀት)
- 1.2. የነደፍናቸው ጥያቄዎች የምንፈልገውን መረጃ ሊያስገኙ መቻላቸውን መርምሮ ማረጋገጥ
- 1.3. ስለ ቃለ መጠይቁ ሁኔታ የሚያብራራ ለተጠያቂው የሚቀርብ አጭር ፅሁፍ ማዘጋጀት
- 1.4. የቃለ መጠይቁን አላማ አስረድቶ ከተጠያቂዎች ጋር ቀጠሮ መያዝ
- 1.5. ለቃለ መጠይቁ መሳሪያዎችን(መቅረፅ ድምፅ፣የቴፕ ክር ወዘተ) ማዘጋጀት
- 1.6. የቀጠሮ ቀን ሲደርስ ሰአት አክብሮ መገኘት ናቸው፡፡

2. አቀራረብ

- 2.1. ለቃለ መጠይቁ ስለተባበሩን ተጠያቂዎቹን ማመስገን
- 2.2. ስለ ቃለ መጠይቁ አላማ የተዘጋጀውን ማብራሪያ መስጠት
- 2.3. ጥያቄዎቹን በቅደም ተከተል እና ትህትና በተላበሰ መንገድ ማቅረብ
- 2.4. መልሶችን በጥሞና ማዳመጥ
- 2.5. ዋናዋና ሀሳቦችን እያዳመጡ ማስታወሻ መያዝ
- 2.6. ቃለ መጠይቁ ሲጠናቀቅ ተጠያቂዎችን ማመስገን

ክፍል አራት፡- ስነፅሑፍ

1/ በ«ሀ» ስር የተዘረዘሩትን ምሳሌያዊ ንግግሮች በ«ለ»ስር ከተዘረዘሩት በፍች ተመሳሳይ ከሆኑት ምሳሌያዊ ንግግሮች ጋር አዛምዱ

«ሀ»

1. ትላብሰው የላት ትክናነብው አማራት
2. ቅርብ ያለ ጠበል ልጥ ይነክርበታል
3. ሽል ከሆነ ይገፋል ቂጣ ከሆነ ይጠፋል
4. ኮሶ ላልቀምሰው ይመር አይመስለው
5. የዘመድ ዘመድ ወንዝ ያሻግራል
6. እልፍ ቢሉ እልፍ ይገኛል

«ለ»

- ሀ. የዘመድ ቂስ እየፈታ ያለቅሳል
- ለ. ያልተነካ ግልግል ያውቃል
- ሐ. ያልተገላበጠ ያራል
- መ. አባቷን አታውቅ አያቷን ትናፍቅ
- ሠ. የጨነቀው እርጉዝ ያገባል
- ረ. በእጅ ያለ ወርቅ እንደ መዳብ ይቆጠራል
- ሰ. እውነትና ንጋት እያደር ይጠራል

ሸ. ምን ቢከፋ ዘመድ ምን ቢጠብ መንገድ

2/ ለሚከተሉት ፈሊጦች ከተሰጡት አማራጮች በፍች ይበልጥ የሚስማማውን ፈሊጣዊ

አነጋገር ምርጡ

1. እጢው ዱብ አለ፤

ሀ. እቀልቡ ገባ

ለ.ውቃቢ ራቀው

ሐ. ቀላድ ጣለ

መ. ቀልቡ ወደደው

2. ሆዱ ሻከረ፤

ሀ. ሆዱ ጎሽ

ለ. ሆደ ባሻ ሆነ

ሐ. ሆደ ሰፊ

መ. ሆድ ሰጠ

3. ሆደ ቡቡ

ሀ. አንጀት የራቀው

ለ. አንጀታም

ሐ. እናት አንጀት

መ. አንጀተ ጥኑ

4. እንባ አድርቅ

ሀ. ማፅናኛ

ሐ. ደረቅ ምች

ለ. ደረቅ ጣቢያ

መ. ለዛ ቢስ

5. ልበ ድፍን

ሀ. ድንጋይ ራስ

ሐ. ድንጋይ በግሩ

ለ. ድንጋይ ኳሱ

መ. ክቡር ድንጋይ

3/ በ«ሀ» ስር የተዘረዘሩትን ምሳሌያዊ ንግግሮች በ«ለ»ስር ከቀረቡት በፍች ተቃራኒ ከሆኑ ምሳሌያዊ ንግግሮች ጋር አዛምዱ

«ሀ»

«ለ»

1. ዝም ባለ አፍ፣ ዝምብ አይገባም።

ሀ. ያልጠረጠር ተመነጠረ።

2. ለድካም የጣፈኝ፣ ብነግድ።

ለ. አትሩጥ አንጋጥ።

3. የአገር ልጅ ፣ የማር እጅ።

ሐ. ለሰው የማይል ሰው ሞት ሲያንሰው።

4. ለሰው ብሎ ሞት፣ አምላክነትን ያሻል።

መ. ያልጠሩት ሰርገኛ በትረኛ።

5. የማይተማመን ባልንጀራ

ሠ. ካለመናገር ደጃዝማችነት ይቀራል።

በየወንዙ ይማማላል።

ረ. ከአብሮ አደግህ ጋር አብረህ አትሰደድ።

ሰ. አትረፍ ያለው በሬ ቆዳው ከበሮ ይሆናል።

የምዕራፉ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የስኬት ምንነት እና ለስኬት ጉዞ የሚያበቁ ነገሮችን በታዋቂው የሬዲዮ ጋዜጠኛ ታደሰ ሙሉነህ የስኬት ጉዞ ተመልክተናል። ከመገናኛ ብዙሀን የሰማናቸውንና ያነበብናቸውን እንዲሁም በአይናችን የተመለከተናቸውን የስኬት ታሪኮች አስታውሰን መናገር ችለናል።

የውይይት ዝግጅት እና አቀራረብን፣ የቃለ መጠይቅ ዝግጅት እና አቀራረብንም አይተናል። በቃለ መጠይቅ አዘገጃጀት መመሪያ አማካይነት ቃለ መጠይቅ አዘጋጅን መጠየቅ ችለናል።

የክለሳ ጥያቄ

1. በአንድ ርዕስ ጉዳይ ላይ ሰዎች ሀሳባቸውን የሚለዋወጡበት እና በርዕሱ ላይ መግባባት ላይ የሚደርሱበት ፡-

ሀ. ንግግር

ሐ. ጭቅጥቅ

ለ. ውይይት

መ. ክርክር

2. አስቀድሞ ለቃለ መጠይቁ የሚሆኑ ጥያቄዎች ተነድፈው (ተዘጋጅተው) የሚደረግ ቃለመጠይቅ ምን ይባላል?

ሀ. የታቀደ

ሐ. ያልታሰበ

ለ. ያልተዋቀረ

መ. የተዋቀረ

በ «ሀ» ስር ያሉትን ምሳሌያዊ አነጋገሮች በ «ለ» ስር ካሉ አቻዎቻቸው ጋር አዛምዱ

«ሀ»

«ለ»

1. ባጎርስኩ እጄን ተነክስኩ

ሀ. በሞኝ ክንድ የዘንዶ ጉድጓድ ይለካል

2. በሞኝ ክምር ዝንጀሮ ልጄን ትድር

ለ. የግፍግፍ በእንቅርት ላይ ጆሮ ደግፍ

3. ብዙ ዝምታ ይሆናል በሽታ

ሐ. ስራ ለሰሪው እሾህ ላጣሪው

4. በቅሎ ለኮዋን በጠሰች በራሷ አሳጠረች

መ. እጸድቅ ብዬ ባዝላት ተንጠልጥላ ቀረች

5. በቡሀ ላይ ቆረቆር

ሠ. በሽታውን የደበቀ መድሀኒት የለውም

ምዕራፍ አስር

ኪነ ጥበብ

ኪነ ጥበብ የሚለው ጽንሰ ሀሳብ ስነ-ፅሁፍን፣ ስዕልን፣ ሙዚቃን፣ ቅርጻ ቅርጽንና የፊልም ጥበብን ያካትታል።

ድራማ(ተውኔት)፡- ድራማ የተገኘው ድርይን (Draen) ከሚለው የግሪክ ቃል ሲሆን፣ ትርጉሙ «ማድረግ» ወይም «መከወን» ማለት ነው። ታላቁ ፈላስፋ አርስቶትል ስለድራማ ሲገልጽ «ድራማ ከሰው ልጆች እውነተኛ ድርጊት የሚከተብ የኪነ ጥበብ ዘርፍ ነው» ይለዋል።

ድራማ በውስጡ ከሚይዛቸው አላባውያን አንጻር ከስነ-ፅሁፍ ይመደባል። ስነ-ጽሁፍ ደግሞ፣ የተጻፈ እና ያልተጻፈ (በቃል ከትውልድ ትውልድ የሚሻገረውን) ያጠቃልላል። በዚህ መሰረት ድራማ

1. ጽሁፈ ድራማ (እስክሪፕት) ያለው እና

2. ጽሁፈ ድራማ (እስክሪፕት) የሌለው ወይም ትውፊታዊ ድራማ በመባል ይታወቃል።

እስክሪፕት ያለው ድራማ ጽሁፋዊ ድራማ ሲባል ምድቡም ከተጻፈው ስነ-ጽሁፍ ጎራ ነው።

ድራማ ብዙ ጥበቦች የሚገኙበት የጥበቦች መናኸሪያ ነው። ሙዚቀኛው፣ ጸሀፊው ተውኔቱ፣ መራሄ ተውኔቱ(አዘጋጅ) የመብራትና የግምጽ ባለሙያ ሁሉ ጥበቡን የሚያወጣበት እና የሚከሸው ነው። የድራማ ተመልካች ድራማን ተመልክቶ ለማጣጣም የተለየ እውቀት

አያስፈልገውም፣ ያለፈበት የህይወት ልምዱ በቂ ነው።

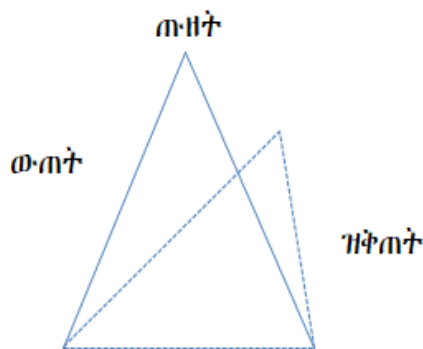
10.1 የድራማ ጥበብ ሙያዊ ፅንሰ ሐሳቦች እና ስያሜዎች

1. ጸሐፊ ተውኔት፡- የድራማ ጥበብ የአያሌ ሰዎች ተሳትፎና ድካም የሚጠይቅ ቢሆንም ፣ የድራማውን መሰረታዊ መልክ የሚነድፈው ደራሲ ጸሐፊ ተውኔት ይባላል።

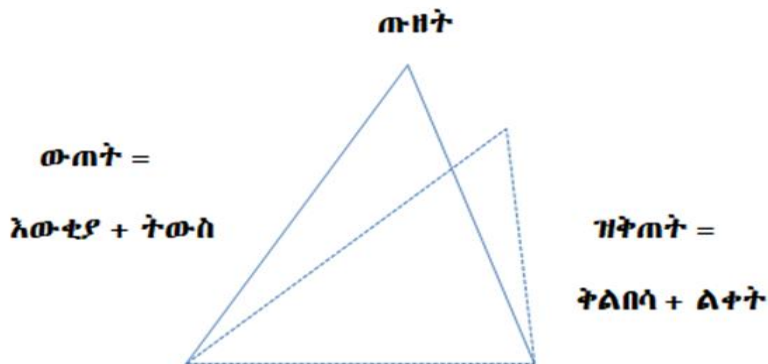
2. ቃለ ተውኔት፡- በድራማው ውስጥ በሁለት ወይም ከዚያ በላይ በሆኑ ተዋንያን መካከል የሚደረግ ንግግር ቃለ ተውኔት ወይም የተውኔት ቋንቋ በመባል ይታወቃል። እንደ ታዋቂው ፀሐፊ ደበበ ሰይፉ ገለጻ ፀሐፊ ተውኔቱ የሚጽፈው በተዋንያን አማካኝነት እንዲሰማለት ስለሆነ ቃለ ተውኔቱ ቁጥብ እና ግልጽ እንዲሆን ሆኖ መጻፍ አለበት።

ቃለ ተውኔት የገፁ ባህሪያት አካላዊ መልክ ለመጠቀም፣ በተውኔት ውስጥ መውጣትና መግባትን ለማመልከት እንዲሁም የመድረክ ቁሳቁሶች እና አልባላት ምን መምሰል እንዳለባቸው ለማስተዋወቅ በጸሐፊ ተውኔቱ የሚሰጠውን ገለጻ አይጨምርም።

3. **ተዋንያን፡-** ድራማው በጸሐፊው ተውኔቱ ከተጻፈ በኋላ በውስጡ ያሉትን ገጸባህሪያት ስብዕና ፣ ውስጣዊ አስተሳሰብ እና ማንነት የራሳቸው አድርገው በመድረክ ላይ የሚተውኑ የጥበብ ሰዎች ናቸው።
4. **የተውኔት መዋቅር፡-** የተውኔት አላባወያን (መቼት፣ ሴራ፣ ቃለ ተውኔት እና ጭብጥ) በተገቢው መንገድ ተዋህደው ሲቀርቡ የሚገኘው ቅርጽ የተውኔት መዋቅር ይባላል። ማንኛውም በጥሩ ግጭት መሰረት ላይ የተጻፈ ተውኔት ሶስት አባይት እና አምስት ንዑሳን ክፍሎች አሉት።

ሦስቱ ክፍሎች ውጤት፣ ጠዘትና ዝቅጠት

በሁለቱ ፒራሚዶች እንደሚታየው ሶስቱ ክፍሎች (ውጤት+ጠዘት+ዝቅጠት) የመጀመሪያ የመሀከለኛና የመጨረሻ የመዋቅር ክፍሎችን ያመለክታሉ።

በመጀመሪያው የውጤት ደረጃ ገፅ ባህሪያቱ፣ አጠቃላይ እና ውስን መቼቱ፣ ግጭቱ፣ ርእሰ ጉዳዩ እና ድባቡ የሚተዋወቁበት ነው። ቀስ በቀስ እያደገ የሚሄድ ግጭት ጠዘት ደረጃ ላይ ይደርስና ግጭቱ ወደ መፍትሄ ይሸጋገራል(ቅልበሳ ይካሄዳል) ማለት ነው።

በመጨረሻም ፍጻሜው (ልቀቱ) ይከሰታል። በዚህ አይነት ድራማው የዝቅጠት ደረጃን ያጠናቅቃል (ይፈፀማል)።

ይህ ማለት ለምሳሌ አንድ ድራማ ላይ ገጸ ባህሪያት ጽሑፈ ተውኔት ተስጥቷቸው የሚጫወቱትን ገጸ ባህሪ፣የመቼቱን ድባብ፣የድራማውን ርዕስ ጉዳይ ወይም ጭብጥ የሚያጠኑበት ደረጃ ውጤት ሲሆን በድራማው ውስጥ የሚፈጠረው ግጭት አድጎ ሲከር የሚፈጠረው ጠብቅ ይባላል።ግጭቱ መፍትሄ እያገኘ ሲሄድ ያለው ጊዜ ቅልበሳ ሲሆን የግጭት የመጨረሻው ክፍል ልቀት ነው።ግጭቱ ፍፃሜውን የሚያገኝበት የዝቅጠት ደረጃ መጠናቀቂያ ነው።በዚህ ጊዜ ግጭቱ ገፀባህሪ ከሌላ ገፀባህሪ ጋር ከሆነ ተሰዳድሮ፣ተደባደሮ፣ከፍ ካለም ተገዳድሎ በመጨረሻ ያለውን ልቀት እንላለን።

በቀደሙት ምዕራፎች የተመለከትናቸው የስነፅህፍ አይነቶች (ወግ፣ልቦለድ፣ግጥም) እና አሁን የያዘነው ርዕስ ድራማ ከመዋቅራቸው አንፃር ሲታዩ የአንደኛው ከሌላው የተለየ ነው።ለዚህም ምክንያቶቹ ብዙ ቢሆኑም በዋናነት

- የድርጊት አገላለጽ
- የሴራ አወቃቀር እና
- የገፀባህሪያት እና የመቼት ገለጻ የሚሉት ዋና ዋናዎቹ ናቸው።

ፀሐፊው ተውኔቱ በድራማው አንድን ድርጊት፣ገፀባህሪና መቼት በስፋት ሳይሆን በቁጥብነት ይገልጻል።የልቦለድ ደራሲ ግን በቂ ጊዜ እና ቦታ ስላለው መዋቅሩ ሰፊ ነው።የሌሎች የስነፅህፍ አይነቶች መዋቅርም እንዲሁ የተለያየ ነው።

10.2 የድራማ ሙያዊ ቃላት

በሌሎች የስነፅህፍ ዘርፎች የማያገለግሉ በድራማ ላይ ብቻ የምንጠቀምባቸው ሙያዊ ቃላት

1. **ገቢር፡-**የድራማ አብይ ክፍል ነው።ድራማ በገቢር ተከፋፍሎ ሲቀርብ ከአንዱ ገቢር ወደሌላው የሚደረግ ሽግግር ብዙ ጊዜ መጋረጃ በመጣል ወይም መብራት በማጥፋት ይከናወናል።መጋረጃ መጣል እና መብራት ማጥፋት አላማው በድራማዊ ድርጊቱ ውስጥ የቦታ ወይም የጊዜ አለያም የሁለቱም ለውጥ መደረጉን ለተደራሲያን ማሳወቅ ነው።
 2. **ትዕይንት፡-** የገቢር ንዑስ ክፍል ሆኖ እንደ ገቢር የጊዜና የቦታ ለውጥን አያመለክትም። በሁሉም ጸሀፊ ተውኔቶች ተመሳሳይ የሆነ አሰራር ባይኖርም አንዳንዶቹ ገፀባህሪያት በተውኔቱ ታሪክ ውስጥ የሚጫወቱትን ሚና ለመጀመር ወደ ድርጊቱ መጥተው ሲጨመሩ የትእይንት ለውጥ ይደረጋል ሲሉ ሌሎች ደግሞ አንድ ትዕይንት አልቆ ሌላ ትዕይንት ተጀመረ የሚባለው በመድረክ በመከናወን ላይ ያለ አንድ ድራማዊ ድርጊት አልቆ መድረኩ ለቀጣይ ድራማዊ ድርጊት ከፀዳ ነው።ይላሉ።
- ያም ሆነ ይህ ትዕይንት የመድረክ መዘጋት የማያስፈልገው አንድ የተውኔት ንዑስ ክፍል ነው ማለት ይቻላል።

3. መነሻነብ:-አላማው የገፀባህሪያትን ስውር ህሊናዊ መልክ ማሳየት ነው። ገፀባህሪው በዙሪያው ሌሎች ገፀባህሪያት ሳይኖሩ ለራሱና ለተደራሲው የሚያነበንበው የግል ንግግር ነው።
 4. ጎንታ:- እንደ መነሻነብ የብቻ ንግግር ሆኖ ገፀባህሪው ሌሎች ገፀባህሪያት ከጎኑ እያሉ እንደማይሰሙ አድርጎ በመቁጠር ለራሱና ለተደራሲያን በሹክሹክታ አለያም ፊቱን ወደተደራሲያን በማድረግከፍ ባለ ድምፅ የሚናገረው ነው።
- አላማው እውነተኛውን፣ ነገር ግን ለሌሎች ገፀባህሪያት ድብቅ የሆነውን ፍላጎት መግለፅ ነው።
- ከላይ የዘረዘርናቸው ድራማዊ ፅንሰ ሀሳቦች እና ስያሜዎች እንዲሁም የድራማ ሙያዊ ቃላት አብዛኞቹ ድራማን ከሌሎች የስነፅሁፍ ዘርፎች የሚለዩ ናቸው።

ከማስታወሻው የወጡ ሀረጎች ፍቺ

1. የጥበቦች መናኸሪያ - የብዙ ጥበባት መገኛ
2. ዕሁፋዊ ድራም - የተባፈ(እስክሪፕት) ያለው ድራማ
3. ትውፊታዊ ድራማ - ጽሑፈ ተውኔት(እስክሪፕት የሌለው) ድራማ
4. መራሔ ተውኔት - የድራማ (ተውኔት) አዘጋጅ
5. ከየአቅጣጫው ይከሸነዋል -ተባብሮ ያሳምረዋል
6. የመድረክ ድባብ - መድረክ ላይ ያለ ስሜት
7. የመድክ ትወና- ትዕይንት

ክፍል አራት፡ ሰነ ልሳን

በቡድን በመወያየት በሚከሉት ዓረፍተ ነገሮች ውስጥ ያሉ የቃል ክፍሎችን ሙያ ዘርዘሩ ምሳሌ፡-ወይዘሮ አልማዝ የአቶ ከበደ ባለቤት በጣም ታጋሽ ናቸው

ቃል/ሐረግ

ሙያ

ወ/ሮ አልማዝ

የአረፍተ ነገሩ ባለቤት

የአቶ ከበደ ባለቤት

የባለቤት ተጣማሪ

በጣም ታጋሽ

የማሰሪያ አንቀፁ መሙያ

ናቸው

ማሰሪያ አንቀፅ

1. የኛ ፈረቃ አስተባባሪ ታታሪ ናቸው።
2. አቶ አየለ መኪናውን ለማይታወቅ ሰው ሸጠ።
3. ገበያው ደራ።
4. ትምህርት ቤቱ ለስነፅሁፍ ክብብ ገንዘብ መደበ።
5. ዶ/ር ከበደ የኛ ሰፈር ሀኪም ለወላጆቹ ትልቅ ሙክት ገዛ።

6. የሂሳብ መምህራችን የቤት ስራ ያልሰሩትን ተማሪዎች አንበረከኩ።

በመጨረሻ የተማሪ መጽሀፍ 193-196 ጭንቀት የወለደው ቆራጥነት የሚል ፅሁፈተኛነት።ይህን ፅሁፈተኛነት ተማሪዎች በጥሞና ካነበቡ በኋላ ስለ ድራማ ወይም ተውኔት የተማሯቸውን ጉዳዮች ያስተውሉ።

የምዕራፉ ማጠቃለያ

ይህ ምዕራፍ የአመቱ ትምህርት የመጨረሻ ምዕራፍ ሲሆን ያነሳው የኪነ ጥበብ ውጤት የሆነውን የድራማን ምንነት፣ አይነቶች፣ ክሌሎች የስነፅሁፍ ስራዎች የሚለይባቸውን አበይት ባህሪያት ነው። የድራማ ምድብ ከስነ ፅሁፍ ስር እንደሆነና እንደ ስነፅሁፍ ሁሉ የተባፈለ እና ያልተባፈለ ድራማ እንዳለ ተረድተናል።

የድራማ ጥበብ የራሱ የሆኑ ሙያዊ ፅንሰ ሀሳቦች እና ስያሜዎች እንዳሉት እንዲሁም ይህን ጥበብ የበለጠ ለመረዳት የሚያግዙን ሙያዊ ቃላትን አይተን ተወያይተነባቸዋል።በምዕራፉ አቀራረብ ጊዜም በመገናኛ ብዙሀን የሚተላለፉ ተለያዩ ድራማዎችን እንደ ምሳሌ አንስተን በጭብጦቻቸው እና በሌሎች ድራማዊ ጉዳዮች ላይ ተነጋግረን ምዕራፉን አጠናቀናል።

የክለሳ ጥያቄዎች

1. የጥበቦች መናኸሪያ ተብሎ የሚጠራው የኪነ-ጥበብ ዘርፍ

ሀ. ልብወለድ

ሐ. ግጥም

ለ. ድራማ

መ. የህይወት ታሪክ

2. የድራማን መሰረታዊ መልክ የሚነድፍ ሰው ምን ይባላል?

ሀ. ተዋናይ

ሐ. ጸሀፊ ተውኔት

ለ. መራሄ ተውኔት

መ. ገጸ ባህሪ

3. ትውፊታዊ ድራማ የሚባለው የትኛው የድራማ አይነት ነው?

ሀ. ጽሑፈ ተውኔት ያለው

ሐ. ጽሑፈ ተውኔት የሌለው

ለ. በቃል ከትውልድ ወደ ትውልድ የሚተላለፍ

መ. «ለ» እና «ሐ»

4. ለልቦለድ ምልልስ ካልን ለድራማ _____

ሀ. ቃለ ተውኔት

ሐ. ንግግር

ለ. መነባንብ

መ. ጎንታ

5. ገፅ ባህሪያቱ፣ አጠቃላይና ውስን መቸቱ፣ ግጭቱ፣ ርዕሰ ጉዳዩ እና ድባቡ የሚተዋወቁበት የተውኔት መዋቅር

ሀ. ውጤት

ሐ. ትውስብ

ለ. ጡዘት

መ. ቅልበሳ

6. የመጋረጃ መዘጋት የማያስፈልገው የገቢር ንዑስ ክፍል ምን ይባላል?

ሀ. ትዕይንት

ሐ. ጎንታ

ለ. መነባንብ

መ. ቃለ ተውኔት

7. ለተውኔት እንጂ ለልቦለድ የማያገለግል ቃል የቱ ነው።

ሀ. ጭብጥ

ለ. ግጭት

ሐ. ታሪክ

መ. ገቢር

በናሙናነት የተመረጡ መልመጃዎችና የክለሳ ጥያቄዎች መልስ ምዕራፍ ስድስት

ክፍል አንድ

3/

1. ተሳብ፣ተማረክ

6. ጠቁሞ የሚያሳይበት(ህይወትን)

2. የሚነካካ

7. በጣም መፈለግ

3. ለስላሳ

8. ከሁሉም አይነት

4. የራሱን የህይወት አመጣጥ

9. ህይወት ያለው

5. ሀሳብ፣ማስተዋል

ክፍል አምስት፡- ስነ ልሳን

1/

ቃል

ተመሳሳይ

ተቃራኒ

1. ረባ

በረከተ፣ተባዛ

መከነ

2. ጉብታ

ኮረብታ

ረባዳ

3. አልቦ

የሌለው

ያለው

4. ሞገደኛ

ሀይለኛ

እልከኛ

5. ተጣባ

መኖሩ ታወቀ

ታየ

6. ተናቆረ

ተጣላ ተጣመደ

ተፋቀረ፣ተዋደደ

7. ተቀደሰ

ተከበረ፣ተባረከ

ተረገመ

8. ተኮራመተ

ተጨበጠ

ተዘረጋ

9. ተንዘረጠጠ

ተንገፈጠጠ

ተሰበሰበ

(ቦርጫም ሆነ)

10. ጉች አለ

ጉብ አለ

ወደቀ

2/

ቃል	ሲላላ	ሲጠብቅ
1. መሳል	ስዕል ማንሳት ሳል መሳል [ምኽስካል]	ስዕል መነሳት [ምኽስካል]
2. አይከፋም	መጥፎ አይደለም [አይክኸፍካም]	አይሰማውም [አይክክኸፍካም]
3. አለቻቸው	ተናገረቻቸው [አልኸችላችኸው]	የአነሱ ናት [አልልኸችላችኸው]
4. እንዳለ	እንደተናገረ [እንድካልኸ]	እንደነበረ [እንድድካልልኸ]
5. አማት	የባል(የሚሰት ቤተሰብ) [አምካት]	በክፉ አነሳት [አምምካት]

የክለሳ ጥያቄዎች

1. ሐ	7. መ
2. መ	8. ሀ
3. ሐ	9. መ
4. ሐ	10. ሐ
5. ለ	11. ሀ
6. ለ	12. ሀ

ምዕራፍ ሰባት

መልመጃዎች

ክፍል አንድ

2/

1. ሐ	5. መ
2. ሐ	6. ሐ
3. ለ	7. ሀ
4. መ	8. ለ

ክፍል አምስት፡-ስነ ልሳን

1/

ቃል	የቃል ክፍል	መ.ያ
1. ንቦች	ስም	ባለቤት
አበባውን	ስም	ተሳቢ
ቀስሙ	ግስ	ማሰሪያ አንቀፅ
2. አየለ	ስም	ባለቤት
ስራውን	ስም	ተሳቢ
ያከብራል	ግስ	ማሰሪያ አንቀፅ
3. አስተዋዩ	ቅፅል	የስም ገላጭ
ገበሬ	ስም	ባለቤት
ቁጠባ	ስም	የግስ ገላጭ
ያውቃል	ግስ	ማሰሪያ አንቀፅ
የክለሳ ጥያቄዎች		
1. ለ	6. ሀ	
2. ለ	7. ሀ	
3. ሀ	8. ለ	
4. ለ	9. ሐ	
5. ሐ	10. ሐ	

ምዕራፍ ስምንት

ክፍል አምስት

3/

1. ሰ	2. ሰ፣ ሐ	3. ሐ	4. ሀ	5. መ
የክለሳ ጥያቄዎች				
1. መ	6. ሐ			
2. ሐ	7. ሀ			
3. ሐ	8. ለ			
4. ሐ	9. ለ			
5. መ	10. ሐ			

ምዕራፍ ዘጠኝ

ክፍል አራት፡- ስነ ፅሁፍ

1/

1. መ
2. ረ
3. ሰ
4. ለ
5. ሸ
6. ሐ

2/

1. ለ
2. ሀ
3. ሐ
4. መ
5. ሀ

3/

1. ሠ
2. ለ
3. ረ
4. ሐ
5. ሀ

የክለሳ ጥያቄዎች

ምርጫ

1. ለ
2. መ

አዛምድ

1. መ
2. ሀ
3. ሠ
4. ሐ
5. ለ

ምዕራፍ አስር

ክፍል አራት፡- ስነ ልሳን

ቃል(ሀረግ)

1. የኛ ፈረቃ አስተባባሪ
ታታሪ
ናቸው
2. አቶ አየለ
መኪናውን
ለማይታወቅ ሰው
ሸጠ
3. ገበያው
ደራ
4. ዶክተር ከበደ
የኛ ሰፈር ሀኪም

ሙያ

- የአረፍተ ነገሩ ባለቤት
የማሰሪያ አንቀጸ መሙያ
ማሰሪያ አንቀፅ
- የአረፍተ ነገሩ ባለቤት
ቀጥተኛ ተሳቢ
ቀጥተኛ ያልሆነ ተሳቢ
ማሰሪያ አንቀፅ
- ባለቤት
ማሰሪያ አንቀፅ
- የአረፍተ ነገሩ ባለቤት
የባለቤት ተጣማሪ

ለወላጆቹ

ትልቅ መክት

ገዛ

የክለሳ ጥያቄዎች

1. ለ

2. ሐ

3. ሐ

4. ሀ

5. ሀ

6. ሀ

7. መ

ቀጥተኛ ተሳቢ

ቀጥተኛ ያልሆነ ተሳቢ

ማሰሪያ አንቀፅ